

Konf.

av 8250-13

PREPOROD

Izhaja vsak 1. in 15. dan v mesecu.

Posamezna številka 10 v., naročnina za celo leto 2 K.

Pokrajinsko glasilo jugoslovanske mladine na Slovenskem.

Dopise in naročnino se naj pošlje na naslov:
Uredništvo »Preporoda«, Ljubljana.

Leto I.

Ljubljana, 25. junija 1913.

Štev. 12.

Pot v drugo leto.

Prvo leto je za nami. Zavedamo se, da je »Preporod« izvršil nalogo, ki si jo je stavil kot »pokrajinsko glasilo jugoslovanske mladine na Slovenskem«. Prvi cilj je dosežen. V drugem letniku stopi »Preporod« na širše ceste. Izhajal ne bo več kot pokrajinsko glasilo v dosednji obliki, temveč postane **glasilo jugoslovanskih nacjonalistov** sploh in zadobi obliko knjižne revije.

Izhajal bo polmesečno na 2—3 tiskovnih polah (32—48 strani). Naročnina 5 K, za dijaštvo 3 K.

Kot skupno ideologično glasilo vseh Jugoslovanov vseh zemelj in pokrajin si je »Preporod« zagotovil sotrudištvo prvih in najodličnejših jugoslovanskih piscev. Poleg ideologičnih člankov bo prinašal tudi informativne razprave o etnologiji jugoslovanskih plemen v smislu jugoslovanske nacjonalne ideje. Objavljal bo tudi ocene vseh znamenitejših slovenskih, hrvatskih, srbskih in bolgarskih književnih del, gledaliških predstav, umetniških razstav, prinašal bo tudi informativne dopise o delu jugoslovanske mladine po visokošolskih mestih v Avstro-Ogerski in v balkanskih kraljevinah itd. itd.

Določila se bodo uredništva za Srbe, za Hrvate, za Slovence in eventualno tudi za Bolgare. Prosimo, da se pošiljajo vsi članki hrvatski, srbski, bolgarski in slovenski (za sedaj) na uredništvo »Preporoda« v Ljubljano in od tam se bodo za sedaj razposlali posameznim urednikom hrvatskega, srbskega in event. bolgarskega dela.

1. številka II. letnika »Preporoda« izide 1. avgusta v 5000 izvodih.

Naša deviza pa mora biti: »Preporod« mora v II. svojem letniku doseči naklado 10.000 na 64 straneh (4 tiskovne pole). Uspeh I. letnika nam to jamči.

Uredništvo »Preporoda«.

Ob koncu letnika.

»Ponos, samozavest in samospoštovanje so viri vseh kreposti; kdor hoče častiti druge, mora začeti sam pri sebi; kdor hoče kaj dovršiti, mora biti zmožen požrtvovalnosti in moških dejanj, mora zapati sebi in svojim silam. Pasja ponižnost in ovčja potrpežljivost sta hlapčevski kreposti kakor širok hrbet in debela koža. Kar pa velja za pojedince, velja tudi za narode.«

Andrian.

Najostudnejša pega slovenskega značaja je, da ima tako malo narodnega, moškega in človeškega ponosa. Ta pega pa je v robstvu privzgojena in bo ž njim vred zbrisana. *L. K.*

Fantje pa so zasekali široke redi po sredi travnika. Vzdignili so srebrne kose in jih obrisali z biserno travo. Naslonili pa so se na kosišča in se ozrli iskrecih oči po pokošanih redih. Tisti čas pa je planilo mlado solnce izza Gorjancev in osvetilo kosce in demante preko travnikov in polja. Fantje pa so sprožili roke proti solncu, mlademu, vstajajočemu in zapokali so sklepi in zadrhtele so mišice. Solnce pa se je razveselilo, gledajoč mlade krepke moči. Razveselilo so se kosci in zavriskali v rožmarinovo jutro. In tisočkrat je odmeval vrisk in valoval je kot grom s hriba v hrib. Fantje pa so zostrili srebrne kose in zasekali nove redi, širše in prostranejšje. Njih sila pa je bila velika in njih ponos se je pnel do mladega solnca. Kosci pa so pregledovali prostranost travnika in se radovali, da bo košnja dolgotrajna.

Z enakimi čustvi sklepavemo prvi letnik „Preporoda“ in napovedujemo prihodnjega. Vrisk tisočerih pa nas navdaja s ponosom in naša moč raste kot hudournik. Čim silnejše pa so zapreke, tem drznejše se peni preko njih.

Resnih nasprotnikov nismo imeli. Najresnejši bil je državni pravdnik. Par ljudi nas je opljuvalo. Blazirani do skrajnosti, so si zaželeli biti opljuvani. Pa so dejali, opljuvajmo jih, pa bodo še oni nas. Ko pa so bili razočarani in niso prejeli pljunkov na obraz, kakor so jih zaželeli in zaslužili, so utihnili.

Na tem mestu pa čutimo dolžnost, da se iskreno zahvaljujemo vsem, ki so nam bili izredno naklonjeni z duševnimi in materijelnimi sredstvi. Človek mora biti ganjen, ko prejema zneske po 40, 50, 100 kron in to celo od učiteljstva na Kranjskem! Eno dokazu-

jejo ti prostovoljni doneski: naša ideja je zgrabila ljudi do dna duše. Na Slovenskem ni bilo dosedaj še revije, ki bi v tako kratkem času dobila 2500 odjemalcev in ki bi prejemale brez posebne agitacije toliko in tako visokih podpor.

Ganila so nas mnogobrojna priznalna pisma, ki smo jih prejeli. Kdo ne bi bil ganjen od pisma sledeče vsebine: „Dragi prijatelji! Bil sem dosedaj trs, ki ga veter maje. Obupal sem nad narodom in njegovo bodočnostjo. Naša ideja pa me je prerodila in dala mojemu življenju vsebino, silo, smer in cilj. Čimbolj pa se poglobljem v njo, tem čistejša, jasnejša je harmonija mojega življenja...“

Pa če pride starejši človek k nam, nam stisne desnico in vsklikne iskrecih oči: „Vedno sem veroval v našo mladino in čakal. Dočakal sem jo, ki je od pravega kova...“

Pa če govoriš s kmetom o naši ideji. Pa te posluša in pristavi: „Ali misliš, da je kralj Matjaž umrl. Ni umrl in vsa znamenja kažejo, da je blizu tisti čas, ko vstane silna njegova vojska. itd.“

Te in podobne mnogobrojne izjave pa so veliko zadoščenje za maloštevilne napade par starih ljudi, ki deloma ne razumejo, deloma nočejo razumeti. *L. K.*

Problem Slovenstva.

(Ob koncu prvega letnika.)

Preteklo leto je pokazalo, da smo nova generacija v razvoju našega naroda v kulturnem kakor političnem oziru. Novi so naši ideali in popolnoma nova pota, ki smo jih začrtali v konkretno udejstitev naših ciljev. Zavozili smo v čas, ki sem ga očrtal že v „Stari in novi zavezi“ („Preporod“ št. 10.), v dobi, popolnoma jalovi vsakih idealov. Resnica je, da je bilo ravnó sedaj opazati vsepovsod stagnacijo, dočim je bilo v prejšnjih časih živahno gibanje na kulturnem in političnem polju. Najjasnejše se je to izražalo v naši duševni kulturi, kajti enostavno je, da mladina skuša tu najbolj in največ uresničiti svojo silo in energijo. Ni bilo človeka, ki bi podal par novih močnih idej, da bi se človek razgreel ob njih. In če se je tuptam ukrala izpod peresa kaka velikopotezna misel, ni bila v nikaki relaciji z našim narodnim življenjem ter le nesrečno zasajena iz tujine na beraška tla. Šla je mimo nas brez sledov. Skoro obupen

je bil pogled v bodočnost, kajti sedajna stagnacija je odprla vsaj nekaterim oči, da so videli temno prihodnjost. Dosihdob smo še nekako capljali za Evropo in se opajali ob refleksih tuje kulture na domačih tleh. Toda naenkrat so te iluzije odrekle: Evropa je namreč tako silno producirala in tako obsežno razpela svojo kulturo, da je ni bilo nikakor več mogoče dobivati v majhnih dozah. Prebavljenje vseh evropskih produktov je postala za nas utopija, kajti preberaška so bila domača tla, da bi podala potrebno obzorje. Spoznali so, ki so imeli odprte oči, da se bo naše capljanje za drugimi z ozirom na čas kvadriralo, če ne celo kubiralo. Na političnem polju pa je bilo še bolj klaverno gibanje, kajti tukaj dosedaj niti zmožnosti nismo pokazali. Prvo, kar niti poudarjati ni treba, je zopet moment, da je bilo pri nas vse ono malenkostno, kar je v tujini briljiralo po svoji veličini. Toda tukaj smo se tembolj osmešili: dočim je bila kultura (duševna) vedno produkt posameznika ali vsaj kompleksa individualnosti, ki so ulili vsaj nekaj potez v formo in ideje, je bilo ono, kar smo imenovali politično, kolikor-toliko last mase, kar je učinkovalo katastrofalno. Skoro blamaža, gotovo pa smešnost se mi zdi ravno naš liberalizem. Zato ga lahko vzamem za primer v podkrepitev prejšnje svoje ideje.

Liberalizem ima kakor vsaka druga stranka svojo podstavo v etičnem naziranju. Filozofija etičnega naziranja je predpogoj za vsako gibanje; taka filozofija temelji tako globoko v ljudeh, njihovih instinktih, da se edino na njeni podlagi zamore postaviti temelj razmerju posameznika do družbe in obratno. Različnost strank bazira torej v podstavi, v etičnem naziranju; razloček obstoja le v izhodišču. Če izide iz kaste aristokracije, je enostavno, da bo to filozofijo navzela ona stranka v realnem življenju, ki je predstaviteljica aristokracije, moči in denarja. Prvotni liberalizem si je sezidal svoje naziranje na podlagi takozvane „morale močnih in gospodujočih“. Predstavljajte si sedaj ta liberalizem močnih in vladajočih med našimi advokati, obrtniki, krčmarji. Ti ljudje v naših razmerah naj bodo predstavitelji onega mogočnega liberalizma, ki je vodil v posameznih zastopnikih cele države. Takih primer bi lahko navedel še več in gotovo je, da ne bodo ravno bogvekakó osvellile naših razmer. Da se ni zamoglo tako ničesar izviti drugo iz drugega, bi bilo odveč podčrtavati.

Poleg tega ni razvoj v našem političnem gibanju nikakor identičen z razvojem drugje. Dočim se je n. pr. socializem moral dosledno razviti pod pritiskom liberalizma, se je vršil ta proces pri nas popolnoma narobe: prišel je liberalizem. Ucepili so ga ljudem v glavo. Toda drugje je funkcioniral že socializem. Tedaj so ga nekateri ljudje, ne oziraje se na naše razmere, vzgojili tudi na domačih tleh, in dopovedali ljudem, da je odporna stranka proti kapitalizmu liberalizma. Socijalne potrebe pa so prišle šele pozneje in pokazale so, da jih ni moči rešiti s tem socializmom, temveč na popolnoma drugi podlagi. Ugovarjalo bi se mi nemara, da je razvoj nekako povsod enak, toda odločno bi zanikal tako trditev. Zase sem trdno uverjen, da je bilo pri nas veliko preko naših razmer in potreb. Bogve kako bi se razvoj obrnil v drugo plat, če bi se mu pustila svobodna pot in prilika razvijati se iz lastnih potreb.

Toda važnejše se mi zdi, da nimamo mi sploh pravega pojma za politično gibanje in politiko. Nikdar še nismo imeli kakega političnega ideala v pravem smislu besede ter tudi nobenega političnega dela. Pri nas nazivamo politiko boj med strankami. To je naša politika!

Dejstvo je, da se vsepovsod borijo stranke med seboj ter se imenuje to politični boj; dasiravno bi kdo mislil, da ni nobene razlike med našimi in drugih zadevami, je vendar boj strank n. pr. na Francoskem popolnoma kaj drugega. Nobena stranka ni prav v početku politična, temveč vsaka pomeni le socialno gibanje. Kakor hitro pa pride ona ali posamezniki iz njenih vrst na krmilo državnega ustroja, tedaj stopi stranka v politično delo. Delokrog tega dela so državni interesi notranji kakor zunanji. Upam, da bodo nekateri takoj čutili razliko med našim bojem strank in drugih držav. Ker nismo imeli Slovenci še nikoli državnega smisla, lastnih državnih interesov in nima avstrijska politika z našimi željami in zahtevami nič skupnega — ne moremo imenovati politiko boj onih strank, ki se udelejujejo v avstrijskem državnem delu. Tukaj napravimo pomoto samo tedaj, kadar avstrijsko državno delo identificiramo z našim, če bi ga imeli, kajpa. Boj naših strank v deželi torej nikakor ni politični, temveč izvira iz popolnoma drugih motivov. Da je pojav vsakega političnega ideala ob teh razmerah in premisah izključen, ob evidentno.

Da, nastopili smo kakor nova generacija, toda v razvoju naroda pomenimo več, kakor dosedanje generacije. Razloček med nami in njimi je ta, da smo mi prva generacija, ki je ustvarila slovenskemu narodu popolnoma nov politični in kulturni ideal. Da bo primera utemeljena, hočem očitati naš narodni ideal iz političnega, kakor narodno-psihološkega vidika. To mi je tem lažje, ker takoj lahko podam razliko, kajti dosedaj so se izrekli že vsi Slovenci deloma za, deloma proti nam. Obenem vsebuje moje očitjanje tudi pot do našega ideala in ravno radi tega pota pade dosedanjí pojem Slovenstva.

I.

Priprosti narod nas je razumel in nam stisnil roko. Ker živi v njem prava nacionalna ideja, ki ustvari državo, smo takoj spoznali, da moramo zidati vso našo stavbo na kmečko ljudstvo, iz katerega smo tudi izšli. V njem je živela še dosedaj slutnja o državi, kakor pravi on cesarstvu. Ni čuda, da se še dobijo ljudje, ki pravijo, da je avstrijski cesar Slovenec. To je dejstvo, ki ne izvira iz gole nevednosti, temveč je ukoreninjeno v njegovi duši, le udeležiti ni zamogel dosedaj tega svojega ideala.

Na našo plat pa se je postavil le majhen del inteligence, drugi pa so se upirali bodisi iz zgolj egoizma, bodisi iz drugih motivov, ki jih je naš list že prevečkrat poudarjal. Zoperstavili so nam ideal velike, združene Slovenije. Toda hladen je blesk in žarenje tega ideala in ne more razgreti duš. Enostravno, da so čutili velikost našega ideala, ki ga bo popolnoma gotovo enkrat zastopalo 18 milijonov, zato so naredili tudi svoji Sloveniji glorio krog glave, dočim je njeno izvojevanje nemogoče.

Pod veliko Slovenijo si predstavljajo ljudje združenje vsega, kar je slovenskega, in ohranitev vseh slovenskih zemlja. Politično bi zadobila ta Slovenija avtonomijo. Ali je mogoče to ali ne, hočem pokazati na sredstvih, s katerimi bi se lahko priborila. Toda predvsem je pomisliti samo to, da bi bila ta Slovenija samo pasivnega značaja ter bi ne imela niti ene ekspanzivne ideje, nemara tudi te ne, da bi se ohranilo ozemlje, ki je bilo nekdanj slovensko. Poudarja se izrecno: kar še zamoremo iztrgati. Kakor bi bila ona samo obrambnega značaja, tako so tudi sredstva le obrambna. Da je z njimi težavno doseči kaj obrambnega, bo nekaterim jasno, gotovo vsem pa, da

ni mogoče z njimi izvojevati velike nacionalne države, ki jo zastopamo mi. Toda stališče, ki ga zavzemamo napram obstojajočim obrambnim sredstvom, hočem navesti pozneje, sedaj bi vsakega posameznega karakteriziral.

Dosedaj so se najbolj poudarjali trije zastopniki tega dela: parlamentarno, gospodarsko in manjšinsko delo.

Koliko zamoremo doseči s parlamentarnim delom, to je bilo v zelo jasnih obrisih označeno v članku „Parlament“ („Preporod“ št. 11.). Odveč bi bilo torej poudarjati, da bi tudi pri uresničenju Slovenije odreklo to delo.

Manjšinsko delo pa je pri nas v principu zavoženo. Idejo smo dobili od Čehov, ki so enormno napredovali z manjšinskim delom. Toda ob natančnejšem opazovanju se jasno pokaže, da je manjšinsko delo pri nas popolnoma kaj drugega, ko pri Čehih. Čehi tvorijo kompaktno nacionalno maso z vsemi funkcijami obstoja. Imajo kapital, bogastvo, besedo v državnem ustroju ter predvsem veliko tradicijo. Zato je njih manjšinsko delo le ekspanzivnega značaja in črpa svoja sredstva iz velikega bogastva v deželi. Drugače je zidati šole, če jim stoji nasproti, rekel bi ob drugi strani ceste banka s toliko in toliko milijoni kapitala. Takih primer, kolikor hočete. Vseeno pa je pomisleka vredno, da tudi Čehi tam, kjer se branijo z manjšinskim delom, v narodnem oziru nazadujejo. Ni torej glavnega pomena bogastvo, temveč ekspanzivnost. Da nas ne bo ta taktika ohranila, je bilo evidentno že eo ipso. Kako naj se branimo, razcepljeni kakor smo, proti navalu z manjšinskim delom, ko vendar izzove vsaka krivica 2000 nasprotnikovih. V koliko rešujejo šole, če morajo otroci pod pritiskom hoditi v nemške in nam učitelje predstavljajo kakor pajace na niti? Ni čuda, da gremo na celi severni črti nazaj. Ne smemo pa se slepiti ravno s Trstom. Resnica je, da tam napredujemo, toda zakaj? Prvič nima italijanski živelj tam tako trdnih nog kakor slovenski. Izključen je skoraj nemški, ki se zamore le v uradništvu udeležiti. Da postane Trst slovenski, za tem stremlje vsa kranjska dežela ter smatra to za glavno vprašanje svojega obstoja. Popolnoma brez pomena ni tudi to, da na Italijane veliko lažje asimilatorično uplivamo, kakor na popolnoma nasprotni nemški karakter, ter tudi to, da nas ni tam doslej vlada tako energično zatirala, ko drugje. Priborili smo tako Trst z obrambnim delom, toda v pravem pomenu besede. Pomisliti pa je treba, če bo šlo tako

dalje, bo dežela izkravela ravno na pridobivanju Trsta, kajti odkod naj vzame ogromni kapital, ki je potreben za to? Prešel bi tako na gospodarsko delo in okrepitev. —

Poslednja mora biti cepljena v dvoje: ekspanzivno in obrambno. Kakor sem že prej omenil, je težko radi naše revščine in notranjih razmer, da se povzdignemo tako visoko, da bi zamogli uspešno paralelizirati vse delo na celi črti ter ustavljati se z isto silo, kakor nas napadajo. — O naši ekspanzivnosti na gospodarskem polju govoriti, bi bilo odveč. Velikopotezne akcije ne moremo započeti niti radi naše malenkosti niti vsled pritiska avstrijskega državnega razvoja, ki ima nasprotno smer od našega, ki sedaj ne eksistira, toda ga lahko po možnosti in nekako teoretično konstruiramo. Če pa bi hotela zasanjana Slovenija živeti s polno paro, bi morala na vsak način poudarjati tudi ekspanzivno gospodarsko delo, kajti brez njega ni obstanka nobenemu narodu, ker ravno gospodarstvo je v mirovnem času os, okoli katere se vse suče. Če bi bili ljudje veliki v svojih idealih in konsekvantni v svoji logiki, bi morali zasanjati združeno Slovenijo z lastnim državnim ustrojem. — Za zdaj je gospodarska okrepitev pri nas mogoča pač le v toliko, da životarimo in naravnost ne stradamo — gledati pa moramo, da ne zanemarjamo sile in energije domače zemlje ter jo sem in tja tudi po nepotrebnem ne zapravljamo.

Semintja se je poudarjalo tudi našo duševno kulturo. Ne glede na to, kar smo že tolikrat poudarjali, da na tej podlagi ne more vzrasti velika nacionalna kultura, ne more ona postati nikaka podlaga za narodni obstoj v političnem smislu. Nasprotno nima z njim nikakega stika, najmanj pač v relaciji vzroka in učinka.

Vsa omenjena in enaka pota ne podajo garancije niti za obstoj dobrih 50 tih let, kaj še za obstoj, vreden ponosnega naroda. Značilno je, da se je moralo na taki podlagi priti do devize, ki jo zastopa jako objektivno opazovalec v „Slovenskem Braniku“ (št. 11.): „Ali se res ne da ničesar več rešiti?... da se bo čulo do neba. Tako glasno zakličimo: „Do tu in ne dalje!“ —

Nočem trditi, da sem z gornjimi odstavki dokazal, da je tak izhod nemogoč. Kdor bo „hotel“ oporekati, bo našel tudi drug izhod, kajti med nami živijo ljudje, ki trdijo, da s Slovenci sploh ni mogoče ničesar začeti; toda ni se še zgodilo, da bi mu kdo za-

brusil besedo izdajalec v obraz. Kdor stoji na takem stališču, ne bo slišal mojih besed. —

Ideal sam: združena Slovenija je sezidan na samoslovenski podlagi. Da je nesmiselno to separatistično naziranje, potrjujejo vsi naravni zakoni. Nejasni so vzroki, zakaj bi se mi sedaj odtrgali od vseh drugih Jugoslovancev, ko nas ne veže samo življensko vprašanje, temveč tudi ves razvoj južnih Slovanov ne more biti drugačen, kakor skupen. Moje naziranje podpira geografska lega, lastnost skupne zemlje in narodni motivi. Nesmiselno je mnenje, da se izločimo iz te skupine in životarimo zase. Ena sama veja drevesa ne more biti nikdar toliko kakor drevo, ne more roditi sama od sebe, temveč mora po vseh naravnih zakonih zamreti. Kakor hitro pa pristanemo na skupen razvoj, moramo uvideti in priznati, da ni drugega izhoda kakor združitev, ki jo zastopamo mi. Izšli smo iz nacionalne ideje ter iz pojmovanja svobode in prave veličine. Zahtevamo veliko nacijo 18 milijonov. Le tako dosežemo nacionalno, državno svobodo, aktivno in ne pasivno v svojih funkcijah.

Povdaryl bi še samo en moment. Slovenci nimamo dosedaj nikake zgodovine. Če napiše kdo knjigo „Zgodovina Slovenskega naroda“, bi storil bolje, če napiše „Zgodovina na slovenskem narodu“. Kajti nikdar še nismo iz sebe ustvarjali, temveč smo pustili, da so drugi pisali po naši zemlji. Ker pa je predpogoj vsakega naroda, ki se hoče samostojno razvijati, tradicija, ki jo ustvari sam, je naša pot, po kateri si ustvarimo svobodo, edino prava, kajti le potom nje zamoremo res samostojno udeležiti svojo moč. Zato je tudi naša pot prvi zgodovinski kamen v razvoju naroda. Kdor nas bo prav v globino razumel, bo vedel, da ne smemo razdružiti pota in cilja.

II.

Da pa izpeljemo mogočni cilj, da pade pojem dosedanjega Slovenstva, je potreba duševnega preporeka. Na stari podlagi ne zidajo zidarji nove hiše. Dosedaj je šlo tako, ker ni nobena nova generacija ustvarila in postavila novih narodnih idealov, temveč je kak kozmopolitiški ideal prenesla na narodovo bazo.

Nočemo ustvariti novih dispozicij, kajti napačno bi mislil, kdor bi tako sklepal; dispozicije so že dane, toda dolgoletna sužnost jih je zabrisala ter uveljavila druge, ki jih je ona vzgojila. S tem, da vzbudimosi le, ki so latentne

v narodu, pa se rodi nova rasa, novo Slovenstvo. —

Slovenci stopimo v vrsto drugih narodov, ki bodo zidali kulturo bodočnosti. Doba nacionalizma je sedaj. Vsak narod hoče živeti z vso silo, z vsem poudarkom svojih sil in pravic. V tej ideji nacionalizma smo se prerodili tudi mi. Toda dočim izhajajo iz drugih narodov nacionalne težnje na podlagi dolgoletnega narodnega gibanja in stremljenja, zahteva pri nas ista težnja tudi preporek v etičnem oziru. Tako postavimo mi v etičnem oziru nove vrednote življenja z ozirom na nacionalno idejo. Da, še več, razvili bomo celo filozofijo na nacionalni ideji, ki pa je vsebina bodočih stoletij. Ker smo veja jugoslovanskega naroda ter se bomo skupaj z njimi razvijali, bomo ustvarili mi podlago za bodočo jugoslovansko kulturo, ki bo kakor vsaka kultura temeljila na etičnem naziranju. Mogoče se mi bo ugovarjalo, da je to, kar oznanjam za nas, že davno v jugoslovanskem narodu. Toda ni tako, kakor so že dosedaj vsi Jugoslovani sprejemali kakor mi nemško in splošno evropsko kulturo, tako jo bodo tudi odslej le z razločkom, da bomo mi odslej hodili naprej in ne bomo samo sprejemali; kar bomo sprejemali, bo šlo odslej pri nas skozi prizmo novih etičnih vrednot. —

Bistvo naše preroditve v narodno psihologičnem naziranju pa bazira na načinu, po katerem hočemo mi doseči svobodo. Poznate ga vsi. Imenuje se pasah, njegova vsebina je moč in sila. Ker še nikdar dosedaj ni poskusil slovenski narod vstati sam iz sebe, zato je enostavno, da bo baziralo to vstajenje na novih vrednotah. Boj, ki nas bo osvobodil, pa bo tudi potrdil naše prerodenje. Zanimiva je relacija med bojem in našim preporekom. Posamezniki, ki oznanjajo boj, se morajo preroditi, da zamorejo izpeljati boj. Ko pa bo boj izvršen, tedaj se prerodijo polagoma vsi v idejni smeri posameznikov, ki gredo sedaj na čelu.

Dosedajni slovenski karakter je nezmožen, da bi izpeljal boj, ker je premehkužen in malenkosten ter nima nobenih idealov moči in sile, ter če hočete, tudi nasilja. Nismo krivi toliko sami, ker razvijali smo se v sužnosti in pod pritiskom. V takem položaju pa se nikakor ne morejo razviti mogočni ideali. — V literaturi je najjasnejše izraženo, zakaj se ogrevamo. Edini ideal, okoli katerega se sučejo vse naše zmage, sladkosti, bolečine, je ženska. Oko se ne povspne v nobene višine drugih in mogočnejših

razmer med ljudmi. In ker smo mehkega značaja, je tudi razmerje do ženske solzno in bolno. Toda kakor hitro bo praznoval narod pasah, bo šel preko ženskih idealov in ženske same, ter bo prišel do idealov moške energije (ponosa, sile etc.)

Natančno ne morem podati vseh vrednot novega življenja, ker zamorem sedaj gledati samo iz perspektive bodočega boja. Tega pa mora postaviti na podlago brezmejnje volje. Volja je zmožna probuditi moč, disciplinirati človeka, mu podeliti sugestijo, ter tudi zmagati. Rekel bi, to je prvi pojem naše etike. Kar je bilo dosedaj zapopadeno v besedi **hočem**, naj bo odslej **moram** in **bo**. Le tako zamore majhen narod postati velik. Druga vrednota pa je **žrtvovanje**. Ker zahteva vsaka velika ideja celega človeka, se bo vsakdo oprostil dosedanjih naziranj in bo vedel, da so bila malenkostna. Popolnoma druga bo zanj perspektiva življenja, smrti in drugih funkcij. Prezirati bo začel polagoma vse dosedanje ideale in se jih bo sramoval. Na podlagi žrtvovanja bo tudi vse drugo pojmovanje moči in osebne individualnosti.

Očrtal sem približno glavne ideje našega etičnega naziranja. Kdor ni udan popolnoma mehkužnosti, jih bo slišal, se spreobrnul, kdor pa je pre slab, od tega pa zahtevam, da jih mora priznati ter navesti kot pravi vzrok nezadovoljstva svojo slabost. Vsi oni pa, ki se prerodijo, sprejmejo krst človečanstva, ki ga postavi Jugoslovanstvo.

Jélanov.

Od roba robu.

Samo smrt može da izmiri tirane i roblje.

Giosuè Carducci.

Zemlja se zatresla, popucale su humke nadgrobne i odvalile se sa njih velike kamene ploče. Vaskrsnuli su davno pomrli. Oživeli su svetli heroji naše velike prošlosti.

I još jače se zemlja ljuljala, drhtale visoke tamne planine i talasala široka, pusta, jalova polja — kao da su se mrtvi vulkani budili.

Pećina Markova pa se rušila pod teškim udarom njegova topuza, iz mora što tada iskoči. Šarac je konjic zarzao, zavrištao i stao grebati, kao pre pred polazak na megdan krvavi. I Marko tad se probudi i krstaš barjak opet razvi. I polete na Šarcu krilatome, prelete mnoge reke nebrodive i mnoge gore neprohodive.

I opet tresla se zemlja i opet su drhtale gore. Tutnjao je zveket krvavih lanaca, što ih je vaskrsnuli Marko rasecao. Orila se vesela pesma do neba junaka Markovih, velikih kosovskih osvetnika, koji su umirali na polju krvavoga bojišta obasjavajući sve svojim osmehom poslednjim i nebeskim.

Petvekovna tama tad se rasprši, oživeše mrtve grobnice živih i slepi kod očiju dobiše opet vid. Razli se neka svetlost velika po poljima zalivenim krvlju otmenom heroja, koji smrti prkose u ludoj dečjoj smelosti. I cveće povelu zamirisa slatko opojno, tice sve lepše propevaše, zatreperiše šume radošću, velikom dožugjenom radošću.

Sve je bilo herojski i božanski veličanstveno, kao da su sami bogovi odnekud sišli sa neba.

I sada se ori tamo na jugu pesma radosti i slobode, velika pesma sunčana... ori se i odzvanja daleko, daleko: i do naših polja opustelih i do naših gora ogolelih. Slatki su i gorko-otrovni, opijaju i kao nožem probadaju njezini daleki prizvuci. Jer slušamo ujedno, kako naše gore sirote plaču tugu golemu za izgubljenim sinovima svojim, plaču i kunu sve redom grešnike. Jer zemlja naša opljačkana i obeščašćena vapije već i na nebo i pita nebo, sunce, oblake: „O gde su deca moja velika, gde su neustrašivi sinovi gora mojih visokih? Gde je moja njega, gde je moja odbrana?“

Tako nas naše gore preklinju, tako nas naša jadna zemljica žudno, žedno očekuje. A mi... mi još stojimo kao u bunilu. Prenuti iza sna trljamo oči i još dobro ne vidimo. Uši zaglupile od večnoga slušanja jezovitoga zveketa lanaca. Usta su ukočena od dugog užasnog mučanja. Samo se duša previja i muči u grčevima velikih, dubokih bolova. A to je grčenje najčistije pričešće za nas robove.

I „snaga bez očiju“ počinje već da gleda, da vidi, ma i u najvećoj tami nad sobom, na velike oči svoje duboko uvregjene i okrvavljene duše. Robovi ispravljaju svoje pognute kičme i gledaju se dugim nemim pogledom, u kom su se skupile sve najveće patnje na strašnom putu svoje Golgote. I u tom najdubljem ćutanju, sa pogledom nemim i najglasnijim, slevaju se duše jedna u drugu, razlevaju se sve šire i šire — i valovi njeni bivaju sve jači... jači.

Čuje se šapat duša njihovih:

„Hrvate, brate rođeni, odbaci od sebe sve stare grehove, zasijaj bratski čistom ljubavlju i pruži svoje lancima našuljane i okrvavljene ruke, da ti ih stisne tvoj preobraženi brat Srbin koji te voli i razume. Daj ovamo svetlom nebeskim obasjanu glavu svoju, da se bratski braća izljube — i to da im bude pričešće poslednje.

Slovenče, sine iste nam majke najmilije, vaskrsli davni mrtvače, snago zemljina, kako je grčevit stisak tvoje ruke krvave! Kako su strašne brazde duboke na tvome licu boje zemljine, kuda su potoci suza rovali sebi korita. O ne, ti ne plačeš više. Jer sve su se suze istočile i slile u dušu, poplavile sve dubine njezine i razlile se kao more, okean, na kom se već dižu visoki valovi, strašni kao ispolini i veličanstveni kao bogovi.

Trgnimo se iz sna braćo moja zarobljena. Vidimo svoje strašne grehove, što nam duše teško terete. Pogledajmo jedan drugom u dušu, i poznaćemo se, razumećemo se i zavolićemo se. I tada bićemo pravi okean. Jer vezaće nas snagom nebeskom velika bratska ljubav i goniće nas na osvetu vekovima gomilana Mržnja, jača od svih željeznih okova. Naša će srca zapevati tada jednu novu pesmu, nikad nepevanu, gromku i veličanstvenu kao što su oluji nebeski, kao sve himne revolucija. I sjedinjeni tako u željeznej falange, naoružani ljubavlju besmrtnom, i Mržnjom plamenom i Pravdom večnom, bićemo kao munjeviti oblaci, koji razgone tamu olovnu i čiste i osvežuju vasionu, a iza kojih dolazi rumeno sunce, da prospe svoje svetlo života na nanovo rođeni, očišćeni svet.

Bliži se naša zora rumena, krvlju oblivena, strahovita i veličanstvena. Zato spremajmo u svojim srcima munje plamene i gromove, što ruše, sažiju — i pogjimo visoka čela, spremni i veliki u susret njenom dragom dolasku.

Ž.

ALEKSANDAR HERCEN:

Ruskim vojnicima v Poljskoj!

Braćo!

Tako je najposle car uvukao Rusiju u novu vojnu.

On ne žali ruske krvi.

Mi, ruski i poljski izgnanici u tuđini, plaćemo čitajući o mukama narodnim, o ludoj pogibiji hiljada naših vojnika.

Kada se gine za slobodu onda se gine sa hrabrošću i drskošću, sa predanošću i ljubavlju; ali je gorko ginuti bez koristi za svoju zemlju, iz tvrdoglavosti jednog cara.

Naša bedna braća liju krv, bore se hrabro, presipaju polja telima i kosturima, i niko ne misli na njih, niko ne ceni njihovog heroizma, zbog toga što je njihov rad nepravičan.

Car govori da zaštićuje pravoslavnu crkvu. Ali na tu crkvu niko ne napada. Mi ne znamo da su ti kršćani u Turskoj više pritešnjeni od naših seljaka, koje je sam car okovao. Zar nije bolje početi oslobodjenjem svojih zarobljenika, tim pre kad su to Rusi.

Car je počeo vojnu, i neka ona padne na njegovu glavu. Neka ona bude konac našega tragičnoga zastoja.

Za 1812 došao je 14. decembar.*) Šta će doći za 1854? . . .

Zar ćemo propustiti slučaj — koji bismo još dugo očekivali? Zar se nećemo koristiti burom, koju je sam car izazvao?

Mi se nadamo, mi očekujemo . . .

Pogledajte Poljsku. Jedva se čulo o vojni, ona već dignu glavu i vrebaju novi slučaj da ustane za svoja prava, za svoju slobodu.

Šta ćete vi raditi kada poljski narod ustane na oružje?

Od svih sudbina vaša je sudbina najteža. Vaši su drugovi u Turskoj vojnici, a vi u Poljskoj bićete tiranima. Vaše pobjede pokriće vas sramom, vi ćete morati crveniti zbog vaše hrabrosti. Ne uzimajte po drugi put greha na dušu, ne zasluzujte po drugi put naziv Kaina. Jer bi naziv ostao uvek na vama.

Mi znamo da vi nećete od svoje volje ići na Poljsku, ali u tome i jest stvar da vi imate jednom svoju volju.

Približuje se veliko vreme.

Ne može se reći, da ste u tome svečanome i strašnom momentu bili ostavljeni bez bratskoga savjeta.

Mi vas predupređujemo od bede, spasavamo vas od prestupa. Pojmite našu reč.

Na naša usta govori Rusija koja se radja, slobodna, mlada, živa, koja je sakrivena doma, ali koja je glasna u izgnanstvu.

Na naša usta govori Rusija mučenika, Rusija rudnika, Sibira in Kazamata, Rusija Pestelja i Muravjeva, Riljeva i Bestuževa, Rusija o kojoj smo

*) Velika konspiracija viših oficira, koji su hteli da izvrše prevrat u Rusiji i da uvedu republikanski režim i da izvrše oslobodjenje seljaka, poznata pod imenom: buna Dekabrista.

mi govorili u tudjini i za čiju smo se glasnost mi i udaljili iz otadžbine.

Na naša usta govori ljubav i krvno srodstvo s vama, saosećanje svemu što trpi narod ruski, izmučen kmetovskim ropstvom, regrutovanjem, pljačkom činovnika, bičem i knutom . . .

Kroza nas govori mržnja na sve one, koji su vas mučili, mi smo vaš krik bola, početak vaše osvete, mi otkrivamo sve ono što vama vlada radi u tišini, mi smo njen prekoračnik, griža savesti, pretnja budućnosti. Mi žigosmo tu vladu, kao što ona žigoše i sramoti naše čestite, dobre ljude.

Naša je reč puna živog i gorkog jada od dugih ljeta nijemog stradanja; sve što nas je mučilo iz detinjskih godina, sve što nas je sramotilo, što nas je unižavalo, sve je u našoj reči; u toj reči je i plač obesčašćenih žena i jauk iznemoglih staraca i zvek okova u kojima su išli u Sibir naši najbolji pesnici, naši najbolji drugovi.

Mi smo u izgnanstvu otpočeli otvorenu borbu rečju, u očekivanju borbe sa delima.

U ostalom reč je samo u toliko važna u koliko vodi delu.

Naša je reč poklik, navješćivanje velikog narodnog vaskrsenja, koje počinje i za Rusiju. Ona će stalno zvoniti, dok ne sačekamo veličajnu radost pobjede.

Iz velike daljine mi smo vam blizu, jer smo vaša braća, vaši jedinstveni drugovi. Ime našega naroda mi smo pomirili sa narodima Zapada, koji su nas mešali sa našom vladom.

Poljaci su nam dali ruku, kao Rusima. Takav je bio smisao naših govora u njihovoj sredini, takav je smisao našeg ujedinjenja. Oni su ocenili našu ljubav k narodu ruskomu.

Šta hoće Poljska?

Poljska hoće da bude slobodna država, ona je spremna da bude sjedinjena s Rusijom, ali samo sa slobodnom Rusijom. Da bi se sjedinila s Rusijom, njoj je potrebna potpuna sloboda:

Poljsko ropstvo pod Rusijom to je nasilje, grubost. Sva ta gruba, nasilna ujedinjavanja ne vode jedinstvu nego mržnji. Zar je Lombardija i Ugarska*) postala austrijska? Ili Finlandija ruska?

*) Pisano pre nemačko-ugarskog dualizma u Austriji. Od tada na ovamo Ugarska je svojim varvarskim i tiranskim proganjanjem Slovaka, Hrvata, Srba i Rumuna izgubila sve simpatije kulturnog sveta i postala druga Bastilja naroda.

Ako Rusi ne pojme neobhodnost poljske samostalnosti, razvojem vojne Poljska će postati slobodna, ali sada ona će postati za nas tudja.

Vi ne zaštićujete ruski narod u Poljskoj. Ruski narod nije vas zato molio, i kada se probudi on će se vas odreći i prokleti vaše pobjede. Vi u Poljskoj branite carsku tiraniju, vi branite cara a ne narod, cara koji polovinu Rusije drži u opsadnom stanju, cara koji dopušta oficirima da biju soldate, policajcima da biju gradjane, a svima koji nisu seljaci da biju seljake. Znajte, braneći cara branite sve bede Rusije; bijući se za njega, vi se bijete za ropstvo, za knut, za kradju činovnika i za grabljivost ruske gospode.

Mnogo je stradala Poljska zbog Rusije. Ako je i za njene grehe dosta je.

Maloljetna deca su uzimana, žene su bacane u tamnicu, njihovi muževi su ginuli u Sibiru, njihovi prijatelji lutaju po celom svetu, njihovi su trofeji odvezeni u Petrograd, njihova tradicija iznakažena . . . njima nisu ostavili ni prošlosti!

Ne — na poljskoj zemlji ne rastu lovorike za ruskih vojnika, ona je odveć oblita ženskim suzama i čovječjom krvlju, prolitom zbog greha vaših oceva — možda vas samih; na obalama Visle i na groblju Slobode . . . nema za vas ratne slave; ali tamo vas čeka druga slava — slava mira i saveza!

Šta i kako da se radi; vi ćete znati kada dodje vreme. Mi vas nećemo ostaviti bez saveta. U očekivanju pojmite istinu naših reči, i zakunite se svim svetim u vama da nećete dizati oružje protiv Poljske.

Tu zakletvu ne traži car, nego savjest naroda, narodno pokajanje i ako vas za tu zakletvu očekuje smrt, ta smrt biće sveta, jer će se vašom mučeničkom krvlju zapečatiti nesalomivi slobodni savez Poljske i Rusije, kao početak slobodnog ujedinjenja svih Slovena u veliku slavensku federaciju.

26. marta 1854. g.

Preveo V. G.

Nacijonalna kultura in kozmopolitizem.

Pojmovanje kulture, ki se je po zaslugi naše inteligence ukoreninilo pri nas, je docela napačno in tuje narodni duši jugoslovanski in slovanski sploh. Slovenski kulturni delavci so kopirali, in sicer jako natančno, kulturno nazi-

ranje zapadnih narodov, predvsem nemškega naroda, ter ga prinesli k nam kot našo veliko pridobitev. Naravnost usilili so nam to naziranje, niti prilagoditi ga niso poskušali našemu značaju in naši individualnosti. Kultura, ki je vzrasla na tej podlagi, je morala biti nezdrava, neslovenska. Ne moremo je niti imenovati kultura, še manj slovenska kultura. Kultura zato ne, ker ji nedostaje vseh bistvenih znakov prave kulture, slovenska kultura pa vsled tega ne, ker nima podlage v narodu, ker tudi ni prodrla v maso naroda, temveč je le atribut slovenske buržoazije.

Za eno izmed glavnih nalog našega gibanja smo smatrali vedno, da odkrijemo gnjilobo našega kulturnega življenja in nerealnost našega kulturnega naziranja. Pri tem smo morali iti prav do korenin in odstraniti predvsem notranje nasprotje v pojmovanju kulture. Kulturi, ki je bila zgrajena na napačnih premisah, je bilo treba dati popolnoma novo podlago, odgovarjajočo narodnemu duhu. Naše novo kulturno naziranje je teoretična baza za poznejšo ustvaritev velike jugoslovanske nacionalne kulture. V sledečem bom načrtil v kratkem glavne, vodilne ideje, ki tvorijo bistvo našega naziranja o kulturi.

Prava kultura vzraste edinole na podlagi narodne individualnosti. Vsak zdrav in močan narod stvarja kulturo iz svoje nacionalne duše brez ozira na to, ali se sklada z mišljenjem in čustvovanjem drugih narodov in večinoma celo v nasprotju z bistvom drugih nacionalnih kultur. Nacionalna sila se sploh javlja v tem, da zida narod svojo lastno kulturo brez tujih vplivov. Samo taka kultura je zdrava in ima v sebi življensko moč.

Nacionalna kultura ni privilegij določene, ozko omejene kaste, nego je last celega naroda. Inteligenca sama, odtrgana od mase naroda, odtujena narodnemu duhu, ne more stvarjati prave kulture. Le če je inteligenca povsem eno z narodom, so podane garancije za čisto nacionalno kulturo, ki mora biti refleks narodne duše in ne karikatura tujih produktov.

Predpogoj kulturnega razvoja je popolna politična svoboda, ujedinjenje celega naroda v nacionalni državi. Kultura se ne da izločiti kot neodvisen, abstrakten del iz organizma, ki ga predstavlja nacija z vsemi svojimi atributi, nego je v najožji relaciji predvsem s političnim in socialnim življenjem naroda; raditega je dosega nacionalne svobode — pravtako kakor

demokratizacija vseh slojev naroda — podlaga kulturnemu razvoju. Historični razvoj kaže, da so se le narodi, ki so si ustvarili močno in svobodno nacionalno državo, udeležili tudi v kulturnem življenju globoko in trajno; narodi so vedno instinktivno sledili naravnemu nagonu, ki jim je diktiral zahtevo po politični svobodi in moči kot priorno, na podlagi katere se šele razvije kulturno in gospodarsko delo.

Kulturno delovanje ni in ne more biti sredstvo za dosego nacionalne svobode. Absurdno je, če se skuša priboriti si sredstva s pomočjo cilja. Ustvaritev velike nacionalne kulture je naš končni cilj, sredstvo za uresničenje tega cilja pa je politična svoboda. Če pravilno pojmuje bisto kulture in svobode, nam mora biti že a priori jasno, kateri činitelji pridejo v poštev pri dosegi svobode oziroma pri stvarjanju kulture: da je svobodo mogoče ustvariti edino le z bojem, da je pa podlaga in predpogoj resnične kulture svoboda. Ker je to pojmovanje tako naravno in razumljivo, da ga vzamemo lahko za aksiom, se morajo zdeti teze o podrobnem kulturnem delovanju kot sredstvu za uresničenje narodnega ideala naravnost absurdne.

Narod ne stremi samo za tem, da udeleži svojo individualnost v kulturi, da z njo takorekoč prepoji vse svoje kulturno življenje, nego čuti v sebi nagon, uveljaviti svojo moč in utisniti pečat svoje kulture čim večji masi človeštva. Ekspanzivnost vsakega naroda se ne javlja samo v političnem in gospodarskem življenju, nego prav tako tudi v kulturnem. Ekspanzivnost je uprav bistven znak prave kulture. Predpogoj za ekspanzivnost pa je velika nacija v močni državi. Ideal moderne kulture, ki mora imeti pečat velikosti in sile, je mogoča le na podlagi velike nacionalne mase. Posamezniki, ki so nositelji kulturnega dela, morejo le tedaj stvarjati z zavestjo moči, s širokim duševnim razmahom in z zaničevanjem vsega malenkostnega in slabotnega, če so vzrasli iz velikega in svobodnega naroda. Kultura je le takrat trajne vrednosti, če je izraz velike duše in širokega obzorja; ti znaki ji dajo mesto med svetovnimi kulturami.

Neizogiben je boj med kulturami. Ker skuša vsak narod udeležiti svojo kulturo v nasprotju z drugo, je naravno, da pride do konflikta, v katerem podleže slabejša kultura, ki nima podlage v narodni individualnosti in nacionalni državi. Da izgine taka kultura, je povsem koristno in znači plus v zgodovini človeštva. Iz dejstva, da

je ohranitev kulture v zvezi s politično močjo dotičnega naroda, sledi nujno potreba močne nacionalne države. To je tisti toliko zaželjeni korenlečen, najpriprostejša rešitev vseh nacionalnih, kulturnih in socialnih problemov, ki se nam zde nerazrešljivi. S tega vidika ni povdaranje tega fakta nikdar in nikdar odveč.

Na podlagi teh glavnih idej je popolnoma jasno, kakšno stališče moramo zavzeti napram vsem drugim kulturnim naziranjem, v prvi vrsti napram kozmopolitizmu.

Vodilna ideja kozmopolitičnega naziranja je, da gre razvoj v tem smislu, da se razlike med posameznimi narodi izenačujejo, tako da bo v doglednem času reprezentiralo človeštvo popolnoma homogeno maso. Da se v resnici ta proces ne vrši, mora biti že po površnem opazovanju vsakomur jasno. Doseči bi se dalo to edinole potom trajnega krvnega mešanja, toda ta način je le teoretičnega pomena in se ne bo nikdar obistnil; zavreči je treba to operacijo že samo s stališča rasne higijene, neglede na vse druge slabe posledice. Vsak drug način izpeljave te misli je pa tudi teoretično nemogoče.

Na tej hipotezi asimilacije narodov bazirajo vse druge teorije kozmopolitizma, zlasti njegovo kulturno naziranje, ki obsega v bistvu sledeče misli. Čeprav se proces asimilacije še ni izvršil, moramo stremeti že zdaj za to, da se ustvari neka občečloveška kultura, skupni produkt in skupna last vseh narodov; prvi znaki, da nastaja taka kultura, se javljajo že zdaj, treba je le te pojave omogočevati in podpirati. Svečeniki te kozmopolitične kulture bi bili seveda predvsem inteligenti, ker je uničenje individualnosti v masi naroda — to uvidevajo tudi najortodoksnejši pristaži tega gibanja — za enkrat še izključeno. Ta del naziranja temelji na pravilni premisi da so inteligentni sloji zlasti majhnih in politično odvisnih narodov jako podvrženi tujemu vplivu in asimiliranju potom močnejšega naroda. Kultura politično močnega naroda osvaja in se razširja, nesvobodni narodi pa sprejemajo tujo kulturo v svoje nacionalno življenje. Inteligenca takih narodov izgubi vsled miljeja, v katerem živi, deloma, včasih celo popolnoma znake dotične narodne individualnosti. Ta kozmopolitično misleča, nesamostojna inteligenca se vživi v tujo kulturo in skuša potem elemente te kulture uveljaviti v življenju lastnega naroda. Odtod pojav, da vsebuje skoro vsaka kultura, zlasti pa kultura vsakega majhnega, nesvo-

bodnega, tujemu uplivu podvrženega naroda poleg pristnih nacionalnih elementov tudi jako mnogo produktov tuje, močnejše kulture. Ti posamezni inteligenti, v katerih se vrši ali pa se je že izvršil proces anacijonalizacije, seveda ne morejo biti predstavitelji nacionalne mase. Prava kultura pa je vedno produkt narodne mase, ki nima nič skupnega z maso tujega naroda in zametuje vsako kulturo, ki ima na sebi znake tujega upliva: v tem oziru je in mora biti masa suverena. Da pa taka izkvarjena, anacijonalna lažikultura kljub odporu naroda vendar še nekako životari, to je zasluga narodu odtujene aristokratske inteligence, ki z vso skrbjo goji in neguje svojega duševnega otroka.

Ker torej na medsebojno asimilacijo širokih slojev naroda v bližnji bodočnosti še ni misliti, propagira kozmopolitizem ustanovitev inteligentne kaste, nekake duševne aristokracije, ki bi bila nositeljica teh idej. Realna izvršitev te misli je zelo dvomljiva, ker je čisto nemogoče, da bi inteligenca, ki ne črpa iz nacionalnega bogastva in nacionalne sile, sama iz sebe producirala vso enerzijo, ki je potrebna za ustvaritev velike kulture.

S tem, da kozmopolitizem negira nacionalno individualnost kot podlago kulturnega razvoja ter jo smatra za oviro pri napredovanju človeštva, s tem, da ne priznava nacionalnega ponosa, zavesti moči, nacionalne strasti in sovraštva proti tuji naciji za najvažnejše činitelje resnične kulture, s tem dokumentira kozmopolitizem vso svojo nerealnost in notranjo nedoslednost.

Misliti na uresničenje kozmopolitičnega ideala je docela iluzorično. Kozmopolitizem v tem smislu, da bi se doseglo popolno ali sploh le približno izenačenje človeških ras v fizičnem in duševnem oziru, je utopičen, ker nasprotuje popolnoma naravnim zakonom. Da bi se to uresničilo, bi bil ta fakt za človeštvo velik primankljaj, ker bi izmed komponent, ki sestavljajo kulturo človeštva sploh kot rezultanto, nekatere sploh ne prišle več v poštev, tako n. pr. specijelne kulturne pridobitve, ki morejo vzrasti edinole na podlagi posamezne narodne individualnosti; ker bi bila ta individualnost uničena, bi bila s tem tudi dotična kulturna pridobitev izgubljena za človeštvo. — Edina možnost, da se vsaj delno uresničijo težnje kozmopolitov, bi bila v tem, da bi se inteligenca pojedinih narodov odtrgala od narodnega telesa in osnovala med seboj kozmo-

politično kasto. Očividno je, da je realizacija ideje tudi v tej formi nemo-goča; vzroki leže na dlani in so v bistvu že zgoraj označeni. Tudi če bi se eksperiment posrečil, bi morala na tej podlagi osnovana kozmopolitična družba v kratkem času razpasti.

Če bi hoteli pri Slovencih udejestviti kozmopolitično formo družabnega reda, bi to bila pravzaprav jako radikalna rešitev našega nacionalnega problema: značilo bi namreč to popolno asimilacijo Slovencev, Nemcem in deloma Italijanom in potom njih celemu človeštvu. Slovenski problem bi bil rešen v negativnem smislu. Pri tej asimilaciji bi specifično slovenski kulturni elementi izginili v končni skupni kulturi brez najmanjšega učinka. Zakaj naše duševno življenje je popolnoma nasprotno germanskemu in iz tega vzroka ne bi mogla biti naša kultura nikdar sestavni del skupne kulture, v kateri bi bili tudi germanski elementi. Da bi se torej omogočila enotnost kozmopolitične kulture, bi morala v ta namen germanska kultura popolnoma uničiti slovensko in obenem tudi vse faktorje, ki jo sestavljajo. V resnici smo že na potu, da se to zgodi, da prevzamemo nemško kulturo popolnoma za svojo — po veliki večini smo jo že — in postanemo na ta način slovensko govoreči del nemškega naroda. Da to preprečimo, temu naj velja naš boj.

K splošni karakterizaciji kozmopolitičnega gibanja bi omenil, da je popolen odraz gnile zapadnoevropske kulture, dekadentne kulture blazirancev in perverznih individuev, ki obožavajo bolezen in slabost. Kozmopolitično naziranje so si osvojili slabotneži, fizično in moralno propali ljudje, ki nimajo več vere v moč nacionalne samobitnosti, nego so si ustvarili neko abstraktno religijo imaginernega človeštva. Če hočemo stvarjati novo dobo s pečatom veličine in sile, moramo napovedati odločen, brutalen boj vsem pojavom, ki nas vežejo s preteklostjo, žalostno in sramotno za naš narod.

Nare Sanov.

Balkanska vprašanja.

(Konec).

To pa se ni zgodilo tako kmalu in sicer iz večih vzrokov. Prva in največja krivda je bila to, da vlada v Bolgariji nemška dinastija, ki ima seveda pred očmi interese nemškega naroda. Zaveda se, da bi bilo za nemško

gospodstvo usodno, ako bi se Srbi in Bolgari združili v močno falango v zavesti, da so en narod, da so navezani drug na drugega in da pomeni prospeh Srbov tudi prospeh Bolgarov. To je bilo v interesu nemštva treba na vsak način preprečiti. Bolgarski car je to kaj prekanjeno izpeljal. Treba je bilo zasejati sovraštvo med Srbe in Bolgare. Treba je bilo obrniti pozornost in želje Bolgarije na Macedonijo, kjer so se križali srbski in bolgarski interesi. Tako so začeli Bolgari s svojo cerkveno propagando v Macedoniji. Delali so vztrajno in nasilno po nemškem vzorcu. Z nožmi in puškami so počasi pripravili prebivalce do tega, da so se priznali za pripadnike bolgarske cerkve. Nato so začeli delati šole in širiti bolgarsko knjigo. Tako so imeli mnogo več uspehov nego Srbi, ki niso delali tako sistematično, ki pa tudi niso nikdar tako nasilno postopali. (Znano mi je n. pr., da so bolgarski četaši po sili jemali prebivalstvu živež in druge potrebščine, dočim so srbski komite vedno izplačevali v čistem zlatu). Tako se je velik del naroda priznaval za „Bugare“. V resnici pa so samo prehod med srbskim in bolgarskim plemenom, ista kri kot Slovenci na Kranjskem.

Nadalje je bilo treba razpihniti v Bolgariji ekskluzivistično bolgarsko zavest, jih kolikor najdalj oddaljiti od Srbov in od jugoslovanstva sploh. (Kakor je znano, slovanski pisatelji v začetku 19. stoletja sploh še niso poznali bolgarskega naroda, ampak so smatrali Jugoslovane v Bolgariji, v Macedoniji pa do Carigrada za isti narod, kakor je prebival v Srbiji. Tudi ilirski pokret šteje Bolgare med isti narod jugoslovanski). Ekskluzivistično bolgarska zavest (taka je seveda le inteligenca po večini) se je razživila s tem, da se je ustvarilo umetno sovraštvo do Srbov. Začeli so se spominjati, da je ime Bolgar, mongolskega izvora, da je med slovansko krvjo namešane tudi nekaj mongolske krvi, začeli so razživljati državno tradicijo srednjega veka in spomin na stare mongolsko-bolgarske hane. Tako so nekateri šovinisti prišli tako daleč, da so nazadnje trdili, da niti Slovani niso, ampak neka mešanica s slovanskim jezikom. Sedaj je bilo treba ustvariti še tak književni jezik, ki bi se kolikor mogoče razlikoval od srbskega. Tako so si izbrali trnovski dijalekt, strahovito pomešan z ruskimi besedami. Tako je nastala velikobolgarska ideja in jugoslovanska misel je pri Bolgarih skoro popolnoma izginila. (Vendar poznam sam nekaj pristašev popolnega narodnega ujedi-

njenja Bolgarov, Srbov, Hrvatov in Slovencev tudi med bolgarsko inteligenco, katerih delovanje pa je jako otežkočeno). Nadalje se je začela v Bolgarijo uvažati nemška kultura in civilizacija. (Človeka v Sofiji presenetiti, ko sliši toliko nemščine. Ogovoril sem n. pr. gosposkega človeka po slovenski. Mož me je prav dobro razumel. Odgovoril pa mi je nemški, ne zato morda, da bi se bolje razumela, ampak dejal mi je: „Vi ste gotovo iz Evrope. Imam vsaj enkrat zopet priliko govoriti s kulturnim človekom.“ Mož je bil Bolgar).

Tako se je lokavemu nemškemu kralju, ki je napravil Bolgariji mnogo materialnih koristi, posrečilo razživiti ekskluzivistično Bolgarstvo.

To je bil največji vzrok, da se Srbija in Bolgarija nista mogli združiti za skupno postopanje. Srbija ni imela posebnih nad na dobro bodočnost, ker je Bolgarija plavala v protislovanskih vodah. Zato se tudi ni nič posebno pripravljala za bodoče dogodke.

Tako je bilo povsem mogoče, da jo je presenetila aneksija Bosne, zlasti še ker je bila Rusija izčrpana od mandžurske vojne. Srbija se je morala za enkrat udati v usodo.

Od aneksije Bosne in Hercegovine pa se pričena v Srbiji nova doba. Začelo se je intenzivno delo v vseh ozirih zlasti pa v vojaškem, tako da je v 4 letih srbska vojska prekosila vse druge balkanske vojske. Najinteresantnejše pri tem pa je bilo, da se nasprotniki in sosedi Srbije tega niso zavedali in Srbije niso posebno upoštevali. — Tudi jugoslovanska ideja se je v tej dobi silno razživila.

Medtem se je Rusija zopet okrečila in obrnila vso pozornost na Balkan. Hotela se je maščevati za diplomatični poraz, ki ga je nekako doživela od Avstrije za časa aneksije. (Veliko vprašanje pa je, če ni za bodočnost Rusije in slovanstva bolje, da tedaj ni prišlo do vojne, pa makar se daruje za mir cela Bosna.) Zato je poskusila ustvariti balkansko zvezo s Turčijo na čelu in z ostjo naperjeno proti Avstriji. To pa se ni posrečilo, ker Turki niso hoteli dovoliti nikakih reform v Stari Srbiji in Macedoniji in ker so zahtevali, da ostale balkanske države v toliko znižajo svoje vojske, da bo Turčija v pretežni premoči.

Bilo je torej očitno, da balkanska zveza ne more poprej zastopati svojih interesov proti severu, dokler nima očiščenega ozadja. Treba je bilo spraviti Turčijo iz Evrope. Tako se je

ustvarila balkanska zveza z ostjo naperjeno proti Turčiji.

Pogajanja med zavezniki so bila dolgotrajna. Navidezno je stala na čelu bolgarska diplomacija, toda samo na videz. Cel položaj pa so najbolje razumeli Srbi in sicer iz jednostavnega vzroka, ker so natančno poznali vojaško moč posameznih zaveznikov. Bolgari niso srbske armade visoko cenili, ker so vedno mislili le na Slivnico in na Piroto. Zato so mislili, da bodo Srbi le v najboljšem slučaju zmagali na macedonskem bojišču in da jih bode morda treba celo priti reševati. Ako bi bili Bolgari natančno poznali vojaško moč Srbije, bi ne bili nikdar z njimi sklepali zveze in v Macedoniji bi še danes tičala Turčija. Tako pa so mislili, da bodo sami izvojevali zmago nad Turčijo in obdržali skoro vso osvojenno ozemlje. Srbi pa bodo še veseli in hvaležni, ako jim bodo Bolgari kaj darovali. Bolgari so tako upali priti v posest vsega zase zahtevanega macedonskega ozemlja. Srbija pa se je v interesu možnosti obstanka zveze skrbno čuvala staviti prevelike zahteve napram Bolgariji. Tako je prišla znana pogodba do veljave.

Potek in izid vojne je Bolgare presenetil. Zgodilo se je ravno nasprotno, kakor so pričakovali. Srbi so postavili večjo armado nego Bolgari in so s svojo sijajno pehoto, izborno konjico, zlasti pa s silno artilerijo pomagali vsem zaveznikom. Zasedli so tudi mnogo več ozemlja v Macedoniji, kakor je Bolgarom ljubo.

Kaj sedaj? Bolgari so vedno upali, da bo nekoč cela Macedonija njihova. Vendar si niso upali sami udariti na Turčijo, prvič ker si niso bili popolnoma gotovi uspeha, drugič pa ker so se bali Srbov. Zato je bila dolgo časa njihova deviza: Macedoniji avtonomijo! Vendar se Srbi s tem niso mogli zadovoljiti, ker so vedeli, da bi Bolgari tako avtonomno Macedonijo pri prvi priliki za hrbtom Srbov anektirali.

Še dva meseca pred vojno so govorili o avtonomiji Macedonije. Neki sedanji bolgarski minister in ena najuplívnejših oseb v narodnem „Sobranju“ mi je dejal v razgovoru, ko sem zagovarjal srbske aspiracije na Macedonijo: „Srbi naj bi ne silili v Macedonijo, ampak naj bi obrnili svojo pozornost na Avstroogrsko. Ako dovolijo avtonomijo Macedonije, jim bomo mi Bolgari pomagali v eventualni vojni z Avstrijo, da zavzamejo Bosno in kolikor hočejo avstrijskih jugoslovanskih

zemelj.“ Da so Bolgari res tako mislili in podobno še sedaj mislijo, nam priča ruski predlog o pobotanju med zavezniki, ki smo ga pred tedni čitali v listih.

Končno pa so se vendar združili na razdelitev Macedonije in Stare Srbije. Manjši del naj bi pripadel Srbom, večji Bolgarom, o spornem ozemlju bi odločala Rusija. In ostalo bi bilo pri tem, da niso Srbi prišli ob Albanijo, na drugi strani pa Bolgari pridobili v Traciji mnogo več ozemlja, nego so pričakovali. Srbsko ljudstvo zahteva, da ostane vse ozemlje, koder se je lila srbska kri in ga ima zasedenega srbska vojska, pri Srbiji. Nasprotno zahtevajo Bolgari vse ozemlje, kar ga jim pripada po pogodbi. Napetost med obema jugoslovanskima državama je velika. Nemci so se že veselili, da izbruhne bratomorna vojna. Toda te želje se jim ali ne bodo izpolnile, ali pa ne bo imela morebitna vojna tistih posledic, ki so njim po volji.

Srbi bi začeli vojno le v slučaju, da jim je zasigurana nevtralnost Avstroogrske in bi jim bili sadovi zmage v naprej zasigurani. Za Srbijo obstojata samo dve volitvi: ali tako uniči in zmanjša Bolgarijo, da se ta deset let ne more ganiti, ali pa jo tako trdno in prijateljsko priklene nase, da ji bo stala ob vsaki priliki na strani. Sicer obstojita teoretično še dve možnosti: namreč da Srbija tako izolira Bolgarijo, da ne more napasti Srbije, ne da bi imela sama par sovražnikov v deželi; ali pa da ji odstopi nekoliko zavzetega ozemlja v Macedoniji in se tako Bolgarija vsaj za silo zadovolji ter obljubi nevtralnost, kadar bi bila Srbija vpletena v kako vojno.

Ako bi Srbija sedaj začela vojno z Bolgarijo, bi to bilo znamenje, da upa Srbija že sedaj definitivno obracunati z Bolgarijo, tako da bi po zmagoviti vojni postala najmočnejša in vodilna država na Balkanu. Nato bi sklenila zvezo s Črnogoro, Grčijo, Rumunijo in event. s Turčijo, pa tudi s premagano Bolgarijo, ker Bolgariji ne bi kazalo nič drugega.

Toda do tega najbrž ne bo prišlo. Srbija in Grčija bi brez vsakega dvoma premagali Bolgarijo, toda Avstroogrska ne bi nikdar dopustila, da se Bolgarom odvzame kaj njihovega ozemlja. Morda bi že takoj v začetku ne ostala nevtralna. Tako bi nastala svetovna vojna s primerno dobrimi šansami za trozvezo. Zato do vojne med Srbijo in Bolgarijo po vsej priliki ne bo prišlo, vsaj Srbija se bo tega čuvala.

Brčkone pa se bo zgodilo to, česar se Nemci in Madjari tako zelo boje. Srbi in Bolgari se bodo pogodili tako prijateljsko med seboj, da bodo tudi za bodoče sklenili trdno zvezo s Srbijo. Zlasti znamenja zadnjih dni kažejo na to. (Primerjaj ruski predlog o pobotanju zaveznikov!) V listih se čita, da nameravajo skleniti tako zvezo, ki priznava Srbom v bistvu tisto, kar mi je pred enim letom izjavil bolgarski državnik. Dalje se poroča, da se nagiblje Rumunija k balkanski zvezi, ker ima le z njeno pomočjo pričakovati novega razširjenja svojega ozemlja in ujedinjenja vseh Rumunov. Gotovo in najkasneje se bo to zgodilo tedaj, ko pade v Rumuniji vladajoča plemiška klika in stopi v resnici rumunski narod na državno krmilo. Ta preobrat pa se pripravlja polagoma, toda sigurno. Rumunija se je že sedaj morala prepričati, da na Balkanu ne bo dobila nič. Tudi o Turčiji se poroča, da želi stopiti v balkansko zvezo, ker je definitivno opustila misel, da bi še kdaj prišla nazaj na Balkan, upa pa, da se ji bo kot članu balkanske zveze in zaveznicu trojnega sporazuma za vedno posrečilo obdržati vsaj Anatolijo. Tudi o Albaniji se slišijo čudne vesti. Ustvarjena je bila, kakor so pisali nemški listi, kot protiutež Srbiji. Sedaj pa imajo po izvanredno spretnih mahinacijah ruske diplomacije vse velesile v Albaniji enako govoriti, izgleda celo, da bo navsezadnje Albanija, ako bo hotela ostati samostojna in ako pridejo v njej na vladu pravi albanski nacionalisti, stopila sama v balkansko zvezo, ker bude na ta način najbolj varna pred tujimi uplivi. Kajti le kot zaveznicu s historično nužnostjo na dan stopajočega Slovanstva, bodo našli Albanci v slednjem sočustvo in usmiljenje, sicer bodo izginili s površja. Slovankega pohoda Albanci ne morejo vzdržati: ali gredo z njim in v plačilo prejmejo samostojnost svoje nacije, ali so proti njemu in propadejo.

Po tem zasnutku ruske diplomacije bi se stvorila iz balkanskih držav močna federacija in šanse za trozvezo bi bile jako neugodne.

Te dni se borita trozveza za vojno in trojni sporazum proti njej. V interesu prve je svetovna vojna, ko je zaposlena Srbija z Bolgarijo in stoji Rumunija še nekako nastrani Avstrije, v interesu druge pa začasni mir in balkanska federacija.

Pa tudi če pride do vojne, pravi Chlumecky v „Österreichische Rundschau“ sledeče: „Navzlic vsemu temu

bi bilo pač pogrešeno, če bi hoteli računati s trajno odtujitvijo balkanskih držav. Ne rečem, morda stopi sedanji položaj v še ostrejši štadij, morda pride prej ali slej do vojne; ni izključeno, da pride do obračuna med Srbi in Bolgari — vse to bo ustvaritev balkanske zveze otežilo in zavleklo, nikakor pa ne za vse čase preprečilo.

V. F. Brzin.

ALEKSANDAR HERCEN:

Braći u Rusiji.

Zašto ćutimo?

Zar nemamo ništa da kažemo?

Ili zar ćutimo zato, što ne smemo govoriti?

U našoj otadžbini nema mesta slobodnoj ruskoj reči, ona može da se čuje iz tudjine, ako je došlo njeno vrijeme.

Znam kako vam je teško ćutati, koliko vas napora staje da prikrivate svako osećanje, svaku misao, svaki polet.

Iskrena, slobodna riječ to je veliko delo. Bez slobodne reči nema slobodna čoveka. Ljudi ne daju za nju uzalud život, ne ostavljaju svoju otadžbinu, ne napuštaju svoj položaj. Sakrivaju se samo slabi, kukavni, zaostali. „Ćutanje je znak odobravanja,“ javno izražuje odricanje, beznadnost, sklanjanje glave, bezizlaznost.

Slobodna reč to je veličanstveni protest, prelaz akciji.

Vreme štampanja ruskih knjiga u tudjini izgleda da je došlo. Da li se varamo ili ne, to ćete pokazati vi.

Ja skidam prvi sa sebe okove tudjinske reči i vraćam se rodnom ruskom jeziku.

Mi smo izgubili volju da više razgovaramo sa Evropljanima. Kako smo mogli mi smo im pripovedovali o Rusiji i slavenskom svetu, i što se moglo učiniti — učinjeno je.

Ali za koga štampati ruske knjige u inostranstvu, kako se mogu širiti zabranjene knjige po Rusiji?

Ako svi budemo sedeli i zadovoljavali se bešplodnim protestom i blagorodnim protivljenjem, ako budemo odstupali od svake opasnosti — tada ćemo još dugo čekati svetle dane Rusije.

Ništa se ne rodi samo od sebe, bez sile i volje, bez žrtava i muka. Ljudska volja, volja jednog tvrdog čovjeka — strašno je velika.

Pitajte kako rade naša poljska braća, koja su surovije davljena nego

mi. U toku dvadeset godina zar oni ne rade po Poljskoj sve što hoće prolazeći kroz okove žandarske i trunući po tamnicama ruskog apsolutizma.

Još sada, verni svojoj velikoj devizi: Za našu i vašu slobodu oni vam stežu bratski ruku; oni vam olakšavaju tri četvrti posla, ostalo možete sami učiniti.

U znak bratskog jedinstva, poljska demokratska asocijacija u Londonu nudi vam svoja sredstva za prenošenje knjiga u Rusiju i vaših rukopisa ovamo.

Vama je dužnost da stupite sa njima u dodir.

Šaljite što hoćete, sve što je napisano u duhu slobode biće štampano, od naučnih disertacija do romana, istorije i stihova.

Ako pri ruci nemate ništa gotovo, pošaljite zabranjene stihove Puškina, Riljeva, Lermontova koji cirkulišu među vama.

Naš poziv upravljen je slavofilima kao i svim koji vole slobodu Rusije. Od slavofila naročito očekujemo potporu, jer se oni bave isključivo Rusijom i slavenskim narodima.

Vrata su vam otvorena. Hoćete li se njima koristiti to je pitanje vaše savesti!

Još 1848. ja sam mislio da otpočetkom štampanje ruskih knjiga u Parizu. Ali proganjan iz zemlje u zemlju, praćen nizom strašnih beda, nisam mogao ostvariti svoje zamisli. Osim toga učestvovao sam u akciji na Zapadu; tu sam prineo na žrtvu mnogo vremena, srca, života i sredstava. Sada se na Zapadu osećam suvišan.

Ceo moj cilj — to je da budem vaš organ, vama slobodna, bezcenzurna reč u tudjini.

Ja vam neću govoriti novih stvari, nego koristeći se svojim položajem pokušaću da dam glasnost vašim neiskazanim mislima, vašim pritajenim strujama, da ih saopštim braći i prijateljima, izgubljenim u nijemoj daljini ruskoga carstva.

Tražićemo zajedno sredstva i rešenja, da nas ne bi zatekli u snu događaji koji se pripremaju na Zapadu.

Primite me kao što primaju drugovi iz mladosti ratnika koji se vraća iz boja sastareo i ranjen, ali koji je časno sačuvao svoju zastavu i u ropstvu i u tudjini i koji vam sa predjašnjom ljubavlju daje ruku saveza u ime **Ruske i Poljske Slobode**.

London, 21. februarja 1853.

Napred! U narod! U puk!

Narod, puk, to je naš princip, princip na kome mora počivati cela naša zgrada. *Mazzini.*

Kada bi čovek sudio po našoj sadašnjoj inteligenciji o celom našem narodu, morao bi doći do strašnih zaključaka. Naše „narodne vodje“ koji nose na sebi i u sebi sve tribute bednih i smežuranih duša, bez vere u sebe, bez ljubavi prema svome narodu, anemični, impotentni, — to zar predstavnici naše mlade Nacije? To zar personifikacija naše narodne kulture? To zar nosioci naše Nacionalne Misli? Zar to, naopako, potomci Miloša i Hotimira?

Ne! Ne! Oni ne predstavljaju naš narod, našu mladu i silnu Naciju. Ta oni su tako neznatni, tako niski, tako mali, a naša je Nacija tako neizmerno jaka, tako ogromna, tako divna! Naša narodna psiha je tako uzvišena i tako obimna! Pa zar da oni ljudi predstavljaju nju? Ovi bedni pigmeji?

Naša Nacionalna Misao je vrlo velika i vrlo uzvišena. Nju ne mogu nositi ni predstavljati mali ljudi. Za tu veličanstvenu ideju trebaju jaki, silni, čvrsti junaci, a ne kepeci, poluljudi. Nju je mogao i do sada nositi i čuvati samo jedan Svemoćni, koji je po svojoj uzvišenosti, veličini i snazi dorastao za to. Pa taj isti supraorganizam ju nosi i ako nesvesno još i dan danas u svojoj duši, čuvajući ju kao svoje oči u glavi od svake spoljašnje povrede, ne dozvoljavajući za sada nikome, pa ni samome sebi da zaviri u tu svetinju, da je se dotakne, jer zna da sadašnja generacija nije dostojna nje, da dosadašnje pokolenje nije bilo u stanju da ju razume. Stoga ju on drži nehotice, po nalogu neke više sile, u dnu duše svoje, zatvorenu, skrivenu, neznanu, te ni sam ne zna šta je to, što ga tišti u duši, što oseća da bi trebalo da izvadi napolje i pokaže ljudima; ali nema ljudi, nema ljudi!

Taj Svemoćni, taj idealni čuvar i nosilac naše Nacionalne Misli, to je naš narod, naš puk, naša narodna duša koja još jedino živi svojim čistim, pravim životom u našem moralno nepokvarenom i nacionavno neukaljanom puku. On, naš puk, naša narodna duša, to je ono silno, svemoćno i večito, što je jedino dostojno i kadro za onu misiju. Onaj jadni, siromašni, odrpani i prezreni seljak ispod Triglava, Velebita, Sljemena i Jastreba, na kome ne vidite ništa do li izandjalo odelo, opaljeno lice, patničke oči i grube ruke s puno žuljeva, taj skromni, nepoznati i napaćeni čovek,

to je taj veliki Bogočovek, to je ta božanska duša, koja u sebi čuva već više vekova onu našu svetinju, našu spasiteljku, naš život, nov, budući pravi život. Pod tom suknenom i prljavom košuljom — a ne pod onim neparfemisanim frakom — i u tom napaćenom jugoslovenskom srcu nalazi se naša Nacionalna Misao, čekajući već mnogo stoleća na svoje vreme, kada će da izađe na videlo i da obasja svojom mističnom svetlošću svu Našu Zemlju: od Maribora pa sve tamo do Soluna i Skadra. Dugo i dugo čekaše ona taj čas pa ga evo i dočeka!

Dodje naše novo doba, doba vere i nade, rada i uspeha, doba potpunih ljudi i pravih Jugoslovena. Na mesto anemije dodje oduševljenje, taj motor svakoga velikoga dela, taj najeklatantniji karakteristikum svake zdrave i snažne socijalne grupe; jaka, suverena volja ugušuje staru bolest apatiju; nestaje odvratnog pesimizma i njegova epigona pasivnosti, a na njihovom zgarištu se diže jedan nov život, zdrav kao kršni stanovnici jednog Kopaonika, čist kao čisto sunce naše Dalmacije i velik, silan kao gordi Triglav! Došlo je evo novo doba, doba velikoga stvaranja, svetlo doba!

EkspONENTI toga doba smo mi, jugoslovenska omladina. Naša je dužnost da vršimo sasvim predano sve zapovesti, koje nam nalaže naš suveren, naš jedini gospodar, naše doba, naš Progres. Na nama je da ispunimo jedan veliki zadatak, da realizujemo jednu božanstvenu ideju, da stvorimo, da! da stvorimo jednu potpunu Naciju. A to znači: da izbacimo milijone božjih stvorova iz paklenog jada, da povećamo Čovečanstvo sa nekoliko milijona plemenitih duša, jednom rečju da stvorimo od milijona robova milijone slobodnih, potpunih, sretnih ljudi. Nije li to najviša, najsvetlija misija, što ju može imati čovek na zemlji?

Da, to je sveto delo, ali zato moraju biti isto tako veliki i sveti i oni, koji ga se late. Mi dakle moramo biti drukčiji, nego su bili naši stari; u svakom pogledu drukčiji, a u prvom redu nam mora biti duša velika, čista i sva, skroz i skroz prožeta jednom jedinom verom, verom u našu Naciju, jednom jedinom ljubavlju, ljubavlju prema Naciji i jednom jedinom težnjom, težnjom za oslobodjenjem Nacije. Ovo troje skupa mora biti naša Religija i u tome se mora sastojati ceo naš život, sav naš rad. „Vi ste pozvani da izvršite delo, koje se približuje delu Boga... i vi se morate

približiti Bogu u kolikogod je to moguće silnom stvorenju.“

I tek kada ste se očistili od starih naših grehova i kada ste se potpuno spremili za sveti posao, tek tada pristupiti onome uzvišenome čuvaru naše nacionavne svetinje, izvadite mu iz duše onu svetinju i postanite njeni apostoli! Pristupite slobodno i bratski onome čoveku, zadajte u naš puk, iznesite mu pred oči onu veliku Tajnu, koja se skriva u njegovoj duši. Od tajne stvorite javu, zderite s nje sve oklope i iznesite ju jednom na svetlo onakvu kakva je u istini. Smelo — straha ne sme biti u vama, jer ste vi na pravom, božjem putu! — svagda i na svakom mestu propovedujte tu svetu ideju; budite pravi apostoli! Idite od sela do sela, od kuće do kuće, od kolebice do kolebice i širite našu Religiju. Svaki svoj slobodni čas provodite u narodu, među seljacima i govorite im o našoj velikoj Naciji, o našim uzvišenim herojima; pričajte im o Milošu, Hotimiru i Dušanu, Frankopan i Zrinjskom; pričajte im o svim onim poniženjima, tlačenjima i ugnjetavanjima, koje trpi naš narod već evo mnogo stotina godina; probudite u njima potpuno čovečansko osećanje i stvorite od njih fanatične Jugoslovene; anališite im i verno prikazite našu ideju, ideju Ujedinjenja i tada, tada, tada je Jugoslavija fakt! Tek tada i **samo tada!** Tek kada svaki, pa i onaj najsiromašniji nadničar naš bude potpuno na čisto sa sobom t. j. kada bude skroz i skroz prožet našom idejom; kada onaj u Tržiću bude osećao isto onako kao što oseća onaj u Kruševcu i Skoplju; **tek kada svih naših dvanaest milijona duša, svi, svi, i muško i žensko, i staro i mlado, i bogataš i siromah, i gospodin i seljak — a naročito seljak, naša masa — budu gusto zbijeni u ubojne redove i čvrsto povezani jedno za drugo našom mišlju, tako da postanu jedna svemoćna sila, pred kojom sve pada u praš, što god joj smeta, tek tada je naša ideja realizovana i samo tako naš rad ima smisla.** Posao nije lak, ali ćete ga vi savladati; tim pre, što je vaš zadatak: ne da sadite, nego da racionalno kultivirate plemenitu voćku, koja je već odavno uhvatila korena u našem narodu. Ona je bila samo malo zakržljavila i na vama je, da ju osvežite, oživite. Vi ćete to dobro učiniti; vi to morate svesno ispuniti.

„Penjite se po bregovima; sedajte za seljački sto; posećujte radeonice i

one radanike, za koje se malo ko brine. Govorite im o njihovi slobodi, o staro slavi i o prošlim dogadjajima; pričajte im o hiljadama tlačenja i ugnjetavanja, o kojima oni ništa ne znaju, jer im niko o tome ne govori. Radite tako i pobeda je vaša.“ Tako završuje veliki Mazzini jednu svoju poslanicu talijanskoj omladini, pa tako završujemo i mi ovaj mali članak sa željom, da ove reči padnu na plodno tlo i da urode dobrim plodom.

S. M.

Narodne pripovedke.

(Priobčuje Jélanov).

Mlada Breda.

Mati Zemlja je prebivala na jugu ob morju. Prostrano je bilo njeno kraljestvo: na severu so ga ščitile gore, izpod katerih se je prelivala zemlja v morje. Bogastvu in rodovitnosti kraljestva je bila odprta pot čez morje v druge dežele. Modro je gospodarila mati Zemlja, da so bili zadovoljni podložniki, živeči v blagostanju. Mati Zemlja jim ni naprtila novosti, ki bi presegle njih potrebe in zmožnosti, zato so živeli v ravnotežju s svojimi močmi in potrebami.

Tri hčerke so ji izpopolnjevale njeno življenje ter ji dajale poroštvo, da ne dela in se trudi zaman. Za doto je podarila vsaki izmed njih del svoje zemlje, ter stanovala zdaj pri eni, zdaj pri drugi.

Najmanjši del, a najlepši je dobila hčerka Sava, po letih najmlajša. Dežela je bila severen del kraljestva, tam, kjer so zakipele v nebo gore, kakor živa groznja onim, ki bi pozeleli njih varovance. Izpod njih je vzvalovala bogata zemlja in se predajala nalahno morju. Zemljica Sava se je tako živela v svojo deželo in njene prebivalce, kakor drevo, ki požene mogočne korenine v črni prsti. Vladala jim je sama, kadar je bila mati pri sestrah, kolikor so zahtevali in je bilo potrebno.

Vsako poletje je prihajala k njej mati. Takrat je Sava vsa oživela in z njo vse ljudstvo. Kar so pridelali, priborili, vse so ji razkazali in obhajali so slavnosti svobode.

Bilo je v takem času, ko je nekega jutra Sava pogledala skozi okno, da vidi solnčni vzhod.

Poklicala je majko ter pokazala v daljino, odkoder se je dvigala lahna meglica: „Pa kaj pomeni to, majka?“

„Ej Sava, tvoj ženin prihaja. Pojdi, da ti razložim“, jo je potolažila majka,

Ni govorila z glasom, s katerim se pripoveduje o ženitvi, bolj podoben je bil tolažbi pred smrtjo.

Vztrepetalo je Savi srce in napeto je poslušala.

„Možiti se boš morala, hčerka. Mogočni tujci so postali mejaši mojega kraljestva. Vlada jim žena in ona je zaprosila v imenu svojega posinovljenca za tvojo roko. Verjemi mi, nisem ti mogla odreči, ker prepolna hudobnih nakan je ta kraljica in vzela bi te s silo. Poznam njeno preteklost, zato mi lahko verjameš, da sem bila prisiljena. Glej, ona je zahrepenela po tvoji doti, tej krasni zemlji, pa je posinovila ljudstvo, ki ga tvoje kraljestvo rodi. Izmed njih je zbrala najlepšega in ga odločila tvojim ženinom. Dobro je znala, da preveč ljubiš ti svoje ljudstvo in njega, ki ti ga je odbrala za ženina. Tako je sklenila zdaj in z njo bo dobila tudi tvojo doto.“

„A zakaj žaluješ, majka, saj se bo godilo meni in mojemu ljudstvu dobro!“

E, ne bo se, dragica, kajti hudobna je ona. Bogve koliko posinovljencev je že imela, a vsakega je umorila in ugonobila s tem, da jim je žene, njih najdražje, usmrtila. Spočetka se jim dobrika, da jih zvabi v svojo past, a potem jih zaslužji, če jih ne more umodriti. Tako se zgodi tudi tebi. Ne morem prepustiti, da ti odvzame ljudstvo, kajti tudi tako bi umrla. Glej, tvoje ljudstvo je bilo pred svojim spoznanjem posinovljeno in namenjeno za sužnost, zdaj pa je slepo: Toda, Sava, rešiti te hočem. Dala ti bodem pečo za pot, s katero si zaveži svoje srčne rane. Znamenje trpljenja naj bode tvoja peča in tvojega ženina mora spominjati svobode. Toda pazi se, kajti bodoča tašča te bo hotela zastrupiti, ne postopi se nič sprejeti od nje telesno in duševne hrane. Otrovane bodo — proti njim ni pomoči. Tvoj ženin je še slep, toda gorje tašči, če sprevidi njeno zlobnost. Zemljica Sava, odpri mu oči. Pazi se, hčerkica! Zdaj pa pojdi, da se praznično oblečeš, ker čujem že topotanje kopit, približujočih se gradu.“

Posedli so krog mize ženin in spremljevalci. Mati Zemlja se je v svoji duši zdrznila, ko je spoznala v spremljevalcih odposlanca taščine. Vedela je tisti hip, da se ni motila o nevarnosti ter jo celo podcenjevala. Toda ohranila je skrb zase, ker ni hotela, da se hčerka preveč vznemiri. Nad gostovanjem pa se je razpela mučna tišina. Resen je bil njen odgovor na zdravico ženina.

„Nazdravje tebi in tvoji nevesti, moji hčerki. Sreča bodi z vama in svoboda. Moja hčerka ni vajena sužnosti,

temveč jo pali že od nekdaj zavest prostosti. Zato jo čuvaj, kakor punčico svojega očesa, da ostane svobodna in ne boš je vreden, če ne boš tudi svoboden, kakor orel pod nebom. Zemljica Sava mora biti prosta!“

Kratko, a težko je bilo slovo, ko so po gostiji zasedlali gostje, da popeljejo nevesto k tašči.

Nemo so jezdili čez rodovitna polja, globoko pogreznjeni v travo in pšenico. Na pol pota pa se je Savi zmaknilo sedlo in zdrsula je raz konja. Oster nož skrit v sedlu se je započil v njena prsa. Zakrvavela je Sava in zaprosila ženina, naj poda vode. Zapovedal je hlapcem poiskati vode, toda hlapci so se uprli. Posmehovali so se in mežikali drug drugemu, češ ženin naj stopi sam na vodo. Tisti hip je uvidel tudi on, da so hlapci najeti od mačhe in želijo, da Savica izkrvavi. Sam je skočil po vodo, izpral rane in jih obvezal s pečo, ki mu jo je dala Sava. Zakrvavela je peča in Sava je znala, da bo ženinu znamenje njenega trpljenja.

Jahali so molče proti gradu. Tašča jih je pričakovala na vratih, ter jih pozdravila z odprtimi rokami. Povabila jih je za mizo, da napije nevesti in ženinu.

Toda Sava ni hotela slišati o pojedini, temveč je prosila za postelj.

Začudila se je tašča navidez, kako da nevesta noče za mizo, temveč želi postelje, pri njej da ni taka navada.

„Zlobna ste, tašča, tako zlobna, da vas niti lastni posinovljencev ni spoznal. Veroval je dosedaj v Vašo hinvščino, ker je bila odeta s plaščem dobrotljivosti. Predober je moj ženin sam v svoji duši, da bi zamogel odkriti vse grde nakane, ki ste jih pripravili za vsako prijazno besedo. Toda moja okrvavljena peča je znamenje vaše brezmejnne hudobije. Našuntali ste hlapce, da me morajo pustiti izkrvaveti, ko se bom nabadla na skriti nož. Ne upam se nič več uživati vaše hrane, piti iz vašega keliha, ker zastrupljeno je vse. Trdno ste se namenili, da me ugonobite, kajti moje lepe dote ste se polakomnil in nočete, da bi jaz in moj ženin uživala svobodo, kajti ne dobili bi vi potem vseh pravic do moje dote. Zato bi vas prosila samo to, da mi odkažete posteljo, ker smrtnoranjena bi se rada odpočila.“

Tašča se ni upala ugovarjati, temveč ji je odkazala sobo, kamor je Sava takoj odšla.

Komaj je stopila v sobo, se je od same utrujenosti sesedla na postelj. A v hipu je zaupila, kajti nekaj mrzlega je začutila na svojem telesu. Odgrnila

je rjuho, pod katero je ždel v klopčič zvit gad.

Prihitel je ženin in v enem zamahu pokončal golazen.

Sava se je otožno naslonila na njegove rameni in zaplakala:

„Moj ženin, ni mi življenja, kajti umrla bom tako in tako, ker prezlobna je tašča, da bi se zamogla braniti proti njenim nakanam. Brez mene ne boš mogel živeti tudi ti, zato se bo lahko polastila najinega kraljestva, kakor je osleparila že toliko posinovljencev. Ali nočeš umreti z menoj?“

Že je hotela odvezati pečo, kar ji je preprečil on.

„Ne, dušica moja, ti zlata, lepa zemljica Sava, ti ne smeš umreti, ker premlada si še za smrt. Živeti moraš, roditi sinove, da bode nate ponosen tvoj rod, tvoja mati in ves narod pod njenim žezlom. Smrtno si ranjena, toda osvobodjena tašče ozdraviš in zaživiš novo življenje. Pasti mora tašča, maščevati se morajo krivice, ki jih je povzročila; nihče dosedaj še ni vstal tako odločno, toda poslednji čas, da pade v znamenju okrvavljene peče.“

Zavezal ji je rano iznova in jo zapustil za hip.

Pala je tašča pod njegovim mečem in Zemljica Sava je bila osvobodjena. Okrevala je, se razcvitala in postala najlepša med hčerkami matere Zemlje.

ОН.

Великој сени пок. Б. Жерајина.

И кад је канџе руњаве и оштре зарила гладна грабљивица с криком бијеса дивљег баш у срце само тад све су главе поникнуле ником.

И све је опет као и пре било пузање ниско евих проданих душа, ћутање немо с трепетом и страхом беднога роба што зановест елуша.

Ал тада у ноћ ту страхотну глуну небом се диже један облак сури, кријућ у себи громове и муње, велики весник о ужасној бури.

И као гигант јездио је кроз ноћ до земље бедне, где се дави грца. А из њег тад је као муњом ношен слетио Човек божанскога срца

Синџо Он је с муњама у срцу Велики херој — и ко Исус сами жртвово себе да оживи друге, што туну бедно у вековној тами.

Ж.

Vsem drugim.

Ko na večer potihne temna pesem dela, oko se v mrak brezdanji zastrmi in duša kot galeb v razrito morje v bodočnosti se sanje potopi.

Tedaj v daljini zrem teles in rok valovje, kipeče prsi, čel zanos in pleč skalovje, v ozračju ritem prostih govoric; razpreda se polahno, kakor pesen pod nad kočami ponižnimi [večer in tih, sladkosten mir na svobodno polje rosi . . .

O bratje, kaj ne čutite pomladi žar? Po žilah divja kakor nebrzdan in silen vihar brez meja. Zakaj še v tla povešate oči, ko vam že v srcu tli sila bodočnosti?

Če prisluhneš na tla, v mrmranje polja: čuješ glas kralj Matjaževih trum, nesmrtnih junakov. Odmev njih težkih in trdih korakov potihem od juga zveni. O bratje, v nebo zdaj oči, kot skala naj vrsta vaša stoji v zarji svoje Velike noči! Lazar.

Henrik Tuma: Preporod.

(Pomenek o članku v »Naših Zapiskih.«)

Podučevanja človek navsezadnje še ne bi zameril. Praviijo, da je delež starih, da uče mladino. Mislim pa, da je najpripravnejši prostor za to početje doma za mizo. Očetovski ton v reviji pa je po mojem in še marsikoga drugem mnenju smešen. Zlasti še, če bi dotičnik, ki tak ton vreže, morda niti telesni oče nekaterih izmed namišljenih gojencev ne mogel biti. Toda to je postransko; omenil sem zadevo le zato, ker me vsako tako očetovstvo, ki se je po naših „treznih“ revijah in časnikih zaredilo, jako dovtipno zaščegeta.

G. Henrik Tuma je torej napisal v zadnjih „Naših Zapiskih“ članek „Preporod“. V prejšnji številki pa je izšla Lemeževa ocena Knafličevega „Jugoslovanskega vprašanja“. Dve stvari v isti reviji s popolnoma različnimi nazori. Spominjam le še na predavanje sodruga Cankarja „Slovenci in Jugoslovani“, pa na njegovo mišljenje glede politične plati jugoslovanskega problema, radi katerega je g. pisatelj prišel v zaščito sodnije, dalje na privatne besede slovenskih socialistov, potujočih recimo po Dalmaciji, na

strašno revolucionarno pisanje hrvatskih socialnodemokratskih listov, recimo nemara budimpeštanske „Nove Borbe“ in drugih, no in konečno tudi srbskih v Bosni, pa v Srbiji itd. Navsezadnje bi pokazal še na splošno mnenje jugoslovanskih socialnih demokratov, katerim vsled obilice besed, slišanih na lastna ušesa, pač ne podtikujem avstrijakarstva.

Na osnovi vsega tega materiala mislim, da sem prisiljen smatrati članek dr. Tume v resnici samo za privatno mnenje dr. Tume. Seveda ako tak članek izide v znanstvenem glasilu stranke, pa na uvodnem mestu, ga človek nikakor ne more izpregledati.

Po dolgotrajnem, menda podučnem pripovedovanju o hišni politiki madjarskih kraljev, s posebnim ozirom na razvoj in naraščanje njihovih titlov, pa o hišni politiki Habsburžanov (ton je povzet menda po uvodnih člankih dr. Žitnika v „Slovcu“) pride dr. Tuma do tega, da se je z nastopom Napoleona prvič pretgala vez habsburške monarhije z nemškim cesarstvom. „Dunajski kongres je leta 1815. povrnil staro nemško krono avstrijskim Habsburžanom, a Avstrija je stopila istočasno z Dalmacijo za vedno (podčrtal jaz) na Balkan . . .“

Glede naslovov Habsburžanov omenjam v tem trenutku samo to, da se jaz momentano spominjam še na enega več kakor dr. Tuma, namreč na „kralja Jeruzalemskega;“ onega o Španiji, Mehiki, pa o Nizozemski in o Lombardiji in Veneciji bi morda tudi lahko vzporedil z „rex-om Serbiae“ in „rex-om Bulgariae.“ Toliko glede naslovov.

Glede podučnega naštevanja zgodovine bi bilo morda umestno, da bi bil dr. Tuma omenil tudi Svetopolka, Koclja, Pribino, Ljutovita Posavskega, Simeona Velikega in podobne može. Ti so bili tudi parkrat na Ogrskem. Namesto da piše samo o madjarskih in avstrijskih križarskih pohodih, bi morda lahko tudi kaj zapisal o tem, kolikokrat so odnesli Madjari krvave hrbte iz Srbije (recimo izpod Rudnika), kako so morali ob neki priliki mobilizirati vse moško na Madjarskem, da jim niso srbske vojske za vedno razbile madjarskega kraljestva. Še marsikaj drugega bi bil lahko napisal, recimo o štiristoletnem prodiranju osmanskega imperija od juga na sever vse do Dunaja itd., pa bi morda prišel do zaključka, da je hudo vseeno in oboje znanstveno, politično in gospodarsko utemeljeno, če prodira zmagovit meč iz severa na jug ali pa iz juga na

sever, to se pravi iz Balkana na Ogersko. Prišel bi do tega, da je iz znanstvenih in drugih „potrebni“ razlogov strahovito vseeno, če se zaplodi temelj bodoče Balkan in Podonavje obsegajoče države v ogerski ravnini ali pa kje na Balkanu. Prišel bi do tega, da na podlagi danega naravnega teritorija narodi tekmujejo, kdo bo osnoval bodočo vse to naravno ozemlje obsegajočo državo in da ima vsaj za sedaj še pri ustanovitvi takih držav glavno besedo meč. No, pa dr. Tuma pravi sam:

„Po bitki (podčrtal jaz) pri Kraljevem gradu l. 1866. se je konečno in za vedno (podčrtal jaz) pretrgala zveza Frankobrod-Dunaj...“ „Avstrija bila je odsekana od srednje nemške Evrope z nemškim pruskim mečem (podčrtal jaz)...“

Samo toliko citatov, ki se tikajo nemškega meča in Avstrije.

Glede Jugoslovanov dr. Tuma sploh ne računa z možnostjo bodočih podobnih citatov.

Piše: „— Avstrija je stopila z Dalmacijo za vedno (podčrtal jaz) na Balkan...“

Da se pomenimo čisto „znanstveno“! Na severu je naravna vez, na jugu tudi taka naravna vez; na severu imajo ljudje meč, na jugu imajo ljudje meč; na severu je bila naravna vez presekana z mečem in —; no, kaj pa na jugu? po pravilih „Logike“ vsaj to ne sledi, da je izključeno, da se ne bi zgodilo isto. Morda tiči stvar v ostrini meča; morda misli dr. Tuma, da je meč na severu bil ostrejši in močnejši kakor meč na jugu. Po mojem mnenju je moglo edino to naziranje zapeljati dr. Tuma tako, da je naredil tak protilogičen sklep. Sem pa mnenja, da bi bilo zahtevati, da si človek, predno si ustvari tako naziranje, tisti meč od blizu in osebno ogleda; nemara bi potem prišel do drugačnega naziranja, kakor dr. Tuma. Vsaj jaz sem kar prepričan o tem. Veste, kdo je tudi še o tem prepričan: neki visoki avstrijski general v „Österreichische Rundschau“. Ali ste čitali, ko pravi, da more Avstrija na jugu samo defenzivno nastopati, ako se hoče drugod boriti tako, kakor se to velesili spodobiti?

Dr. Tuma piše dalje: „Avstrija mora postati slovanska in balkanska ali pa prestane biti Avstrija.“ Jaz trdim in bom tudi dokazal sledeče: **Avstrija (kot taka) ne sme postati slovanska, ne sme opustiti forme dualizma, se ne more centralizirati, oziroma federalizirati, z eno besedo: Avstrija in**

habsburška hiša je možna edino v taki obliki, kot je sedaj, t. j. v dualizmu, Avstrija je najmočnejša taka, kot je sedaj, t. j. v dualizmu, vsako poslovanjenje in pobalkanjenje Avstrije je veleizdaja napram Habsburžanom in Avstriji sami.

1. Avstrija (kot taka in mirnim potom) ne sme, pa tudi ne bo postala slovanska. Kaj pa pravzaprav razumete v tem slučaju pod besedo „slovanska“? Mislim, da bi naj pomenila skupino narodov s podobnimi jeziki, sorodno krvjo, pa s skupnimi interesi in s skupnimi državnimi tendencami. Vidite, navzlic krvni sorodnosti, navzlic jezikovni sorodnosti Slovani v Avstriji ne predstavljajo celote z istimi interesi in tendencami. Če bi hoteli Slovani dobiti avstrijske vajeti v roke, bi se morali složiti in napovedati boj Nemcem in Ogrom. Toda prvič ni misliti, da bi se složili (Poljaki in Ukrajinci, no pa Bosna in srpsko-hrvatska koalicija in velikohrvatska ideja), če je pa le en slovanski narod proti, je že premalo Slovanov. S tem torej ni nič. Pa če bi se složili, bi seveda morali izvojevati zmago nad Nemci in Madjari. S čim pa? Ali mislite, da s kulturo, ali pa (kakor naivni ljudje naivno govore) z industrijo itd. Vidite, jaz mislim, da je čisto jasno, da bi morali Slovani z orožjem premagati Nemce in Madjare. Kdo pa ima v rokah armado in orožje? Ne mi Slovani, temveč Nemci in Madjari. Pri teh torej ne bomo dobili pušk in kanonov. Torej preostane, da bi orožje dobili izven Avstrije? Kdo ga bo pa dal? Ali Rusija — Poljakom in Rusinom? Ali naj se osnujejo avstrijsko-slovanski revolucionarni komiteji? Kdo bo pa pristopil zraven k takemu otroškemu in iluzoričnemu početju? S poslovanjenjem Avstrije iz nje same ni torej nič. V interesu Nemcev in Ogrov, ki so na čelu Avstrije pa je tudi, da se Avstrija ne pobalkani in tako malo bolj poslovani kot je že. Nadalje pa je, vsaj jaz tako mislim in dr. Tumi bo tudi znano, še Srbija tu, ki se bo pustila priklopiti Avstriji le po borbi na življenje in smrt. Tega ji dr. Tuma menda ne bo odrekal. No, in Rusija? In Italija? Pa trojni sporazum? Tem tudi ne bo vseč pobalkanjenje Avstrije. Iz te moke torej tudi ne bo kruha.

2. Avstrija ne sme opustiti forme dualizma, se ne sme centralizirati, oziroma federalizirati. To je dokazano v članku „Kaj je s trializmom in s federalizmom?“ v 7. številki „Preporoda“.

Tudi tukaj bi moglo odločiti le orožje, ki ga pa mi Slovani nimamo in tudi za tako svrhu povečini ne bi dvignili.

Po vseh teh razlogih — kako je torej tisto s stavkom: „Avstrija mora postati slovanska in balkanska ali pa prestane biti Avstrija“? Prvi del torej ne velja, zato je meni čisto jasno, da mora in tudi faktično napenja Avstrija vse militarične sile; čisto jasno je, da je usoda Avstrije zvezana z usodo njene armade.

Čudno je in po domišljavosti diši, če daje kdo Avstriji take nasvete kakor dr. Tuma in si morda celo misli, da ga bo poslušala. Avstrija bo vendar skrbela zase po svoji pameti in ne bo hodila po nasvete (ki bi jo peljali v gotovo propast) k dr. Tumi.

Tukaj sta se torej predstavila dr. Tuma in „Preporod“ slovenski javnosti. Komu se bolj prikladajo besede, da „človek čita ob velikih realnih (podčrtal jaz) balkanskih dogodkih take vzklrike in neumljive fraze...“ Da, da! „Zmedenost in nejasnost, cankarško neskončno hrepenenje in upiranje proti realnemu (podčrtal jaz) življenju — volere senza potere!“ To vam velja.

Ali naj se prepiramo še zavoljo očetovsko podučnega konca v Tumovem članku? Ali naj mu zamerimo lepe nasvete glede študija zgodovine Bolgarov, Srbov, Hrvatov in Slovencev, o gibanju uralo-altajskih narodov itd. itd. Da, gospod doktor, vse to je treba študirati in še več, potem pa pride človek — do čisto drugačnih zaključkov kakor vi. Ker daje Tuma nasvete, dam mu jih tudi jaz: Naj ureže v grmu potni les, pa naj gre v Srbijo in Bolgarijo, pa na ostali Balkan, v mesta in na kmete (gotovo tudi na kmete). S seboj pa naj vzame zdrav pogled, prost zapadnoevropskih industrializiranih predsodkov, naj ne gre raziskavat samo stanje socialne demokracije na Balkanu, naj dodobra premisli, če ni morda nacionalizem velika gonilna sila, dalje da se mora jugoslovansko vprašanje hitro rešiti ali pa se sploh ne bo rešilo, da je v eminentnem interesu tudi soc. demokracije, da se reši politična stran jugoslovanskega problema v skorajšnjem času, tudi če bi to izvršil militarizem, a ne proletarijat. Naj dr. Tuma stori isto, kar skoro vsi sotrudniki „Preporoda“, prepotuje naj cel Balkan in sicer ne samo enkrat, naj ne nosi s seboj antimilitarističnih predsodkov (ki so za enkrat vsaj za Jugoslovane še prezigodnji in bi pomenili polom jugoslovanske stvari in zmago Nemcev, ki

jim kaj takega za enkrat še ne pade v glavo). Ko in če bo to vse tako storil, stavim, da bo imel v marsičem mnogo realnejšo sodbo, kakor sedaj, ne bo več rezal tistega otročje-očetrovskoga tona, ne bo več veroval na take utopije, na kakršne veruje dosedaj, ne bo dajal avstrijskim diplomatom nobenih nasvetov, pa tudi „Preporod“ se mu bo zdel manj poduka in nasvetov potreben in željan. V. F. Brzin.

Riječ drugovima i braći u Dalmaciji.

Udariše nam pastire da rastjeraju stado!

Opraštamo im jer ne znadu što čine: njihov mentalitet je mentalitet umirajućih i gnjilih, mentalitet stada, pa su mislili da smo i mi stado. Ne znadu što čine: udariše pastire ne znajući da smo mi svi pastiri...

Proganjaju nas i ne znaju da nas time samo bodre...

Muče nas i ne znaju da nas time samo jačaju...

Uništuju nas a ne znaju da nas time samo množe.

Ne znaju da svaka kap krvi žrtvovane radja stotinu kapi spremnih da se žrtvuju... Slijepi su kao i svi tirani, kao svaka nepravda, kao svaka laž...

* * *

Mi im praštamo...

„Non roggionam di lor...“ ostavimo ih u njihovoj laži i jedu i podjimo napred...! Dva najbolja su nam oteta i čame u tamnici. Trpe i žrtvuju se. Prati ih radost protivnika i indferentnost hulja. Polovina našeg novinstva i ne spomenu njihovu žrtvu, druga polovina jedva... Pravaški idijote spominju sa pompom smrt ili zaruke svakog, svog parasita — a o drugovima Jukićevim muče. Stražičić se ruga... I još neki misle da je Cuvaj najveća mrlja u Hrvatskoj...!

List nam oplijeniše, pokradoše i zabraniše. Naše brošure udariše prokletstvom crkve, države i školskog vijeća... Čak djevičanska bjelina kojom ih okiti državni odvjetnik postaje — antidinastična... Ministarstvo žurno naredjuje školama da paze i uguše svaki jugoslavenski odgoj svojih djaka... Naše pristaše tjeraju iz gimnazija, iz realaka, oda svuda. Preme-tačine, otvaranja pisma i. t. d. na dnevnom su redu...

Svaki dan više, svaki dan jače, svaki dan bjesnije i bezglavije! Slijepci: ne znadu što čine!

Mučiti nas mogu ali izmučiti ne...

Uništavati nas mogu ali uništiti ne...

Mi smo vjera: kao prvi kršćani radjamo se iz muka i boli a trpimo smiješkom na usnama... Jesu li, čujte vi tlačitelji, jesu li vam danas Jukić, Alfirević, Čurin, Filipić, Cezarec i ostali naši drugovi — vjerniji ili još pripravniji nego prije da opet budu utamničeni?? Šta učinite, kada ste ih zatvorili...?? One koji ne bijahu možda još dosta jaki, samo ojačaste... I mi vas zahvaljujemo!

Mi ćemo u prkos svima neprijateljima: napred! Ako sada tobože zamukosmo, nije to mir umirućih; to je mir prije oluje...: iz ovog mira rodit će se samo jači i burniji rad... Sada sakupljamo redove i sabiramo sile...!

Braćo i drugovi!

Borba je naš zavjet i naša sudbina. Kad rekosmo sebi da smo jugoslavenski nacionaliste, onaj čas se zavjetovasmo za čitav život. Mi smo posvećeni domovini... i ne smijemo otimati joj ono što je njeno. A mi smo njeni... Neka nitko ne klone: onaj koji to učini taj nije naš! Naša zmaga je u našoj vjeri i našoj ljubavi... Jaki smo jer vjerujemo u se i u narod i što bude jača naša vjera bit će jača i naša mišica i naša volja. Jaki smo jer — ljubimo, a ljubiti znači žrtvovati. Samo onaj koji ljubi narod može da se i žrtvuje za nj. Zato prva vam je poruka:

Vjerujte i ljubite!

A medjutim ruke na posao. Vjerni i ljubavljivi oboružani raditi neumorno za naš ideal; za naš cilj. Odgajajte sebe: dušu, srce i volju! Ne budite kukavice ni licemjeri. Visoko dižite čelo i ponosite se vašim uvjerenjem:

Budite ljudi!

I pripravlajte se! Radite neumorno i žilavo i podižite pale, oplodjajte zemlju i udišite dušu svuda i u svako doba: budite svoji, budite nacionaliste: Radite i radite i radite!

A do tada će svanut i bolji dani i mi ćemo opet biti svi na okupu... Jači i bolji nego prije. Ako nam braću zatvoriše i pustit će ih; ako ih zatvore opet tu smo mi. Ako nemamo lista — neće dugo proći — imat ćemo ga opet: boljeg i jačeg. I ne samo jednog: imat ćemo ih više. Već se sve sprema i za malo će biti gotovo! Samo: vjere, ljubavi i volje! Samo napred!

To vam poručuje, braćo draga, brat vaš, u ime utamničenih mučenika,

u ime odbora a najviše u Ime Naroda i Slobode! Poslušajte me i — pobjeda je naša!

B.

Nešto iz prošlosti Italije omladini našoj.

Sa Napoleonovim se padom opet povraća u Italiju stari red i poredak. Italija je bila rascijepana, raskomadana, pod tuđjom je vladom, pod despotizmom i vojničkom diktaturom stenjala. Sve je ono, što je za Francuza niklo i naraslo, bilo pogaženo, satreno i pokošeno od reakcije strašne. Sveta je aliansa držala sve u svojoj šaci; bdila je i pazila budno, da ko glavu ne digne i slobodno ne uzdahne. Živiti se nije moglo na površini, a onda su oni, koji su ipak htjeli da žive, tražili mjesto svom životu i pod zemljom nadjoše ga. Od Alapa do Sicilije, od Ligurskog i Tyrhenskog do Jadranskog i Jonskog mora bila je prorovana zemlja: podzemni se kanali vukli ko crna noć i u tmini živio je talijanski život, sve ono, što je čutilo, osjećalo i mislilo talijanski, što je čeznulo, hlepilo i žudilo za Italijom tu se je sastajalo, jadalo, tješilo, razgovaralo, planove snovalo i o oživotvorenju istih raspravljalo. Od grada do grada, od sela do sela vukla se je nevidljiva nit tajnih društava raznih imena, cijela je zemlja bila isprepletana nitima tih društava, a sva su radila za jedan cilj: za Naciju, za Italiju.

Ali kao što se rijeke lombardske nizine slijevaju u Pad, da se zajednički u more izlijevaju, tako se i ta društva sliše u jedno društvo „Giovine Italia“, da zajednički rade za jedan cilj, za jedan ideal: za Naciju, za slobodnu i nezavisnu Naciju.

Omladina je bila na prvom mjestu; iz svih staleža članovi se rekrutirali od častnika do vojnika prostog.

„Šada i u svako doba,“ deviza je bila. Cemprezova je grančica bila simbol, a orožje mač i pero.

Iz Marseille širio je žurnal „Giovine Italia“ principe mlade Italije po poluotoku i svim državama. I članovi su „Giovane Italia“ rasli i množili se. Pristup nije slobodan bio; propitkivalo se je, ispitivalo, iskušavalo i kad se ne bi ništa sumnjiva našlo već se uvjerenje steklo, da je to čisto srce i poštena duša, onda bi ga se primilo i u red boraca uvrstilo.

I taj bi se tada, kao što i vojnik zakletvu položi, na pragu društva zakleo: „... Nel nome di Dio e dell' Italia. Nel nome di tutti i martiri della santa

causa italiana, caduti sotto i colpi della tirannide straniera o domestica. Pei doveri che mi legamo alla terra ove Dio m'ha posto, e ai fratelli che Dio m'ha dati... Per l'amore innato in ogni uomo, ai broghi ove noupre mio padre e dove vi oranno i miei figli... Per l'odio, innato in ogni uomo, al male, all'ingiustizia, all'usurpazione, all'arbitrio... Pel rossore che io sento in faccio ai cittadini dell'altre nazioni, del non avere nome, nè diritti di cittadino, nè di bandiera di nazione, nè patria... Pel fremito dell'anima mia creata alla libertà, impotente ad esercitare, creata all'attività e nel bene e impotente a farlo nel silenzio e nell'isolamento della servitù... Per la coscienza della presente abiezione... Per le lacrime delle madri italiane, pei figli morti sul polio, nelle prigioni, in esilio, io, credente nella forza commessa da Dio all'Italia e convinto che il popolo è depositario di queste forze — che nel dirigenda pel popolo e col popolo, sta il secreto della vittoria... Do il mio nome alla Giovine Italia, associazione d'uomini credenti nella stessa fede, e giuro di consacrarmi tutto e per sempre a costituire con essi l'Italia in nazione una, libera, indipendente; — giuro, invocando sulla mia testa l'ira di Dio, l'abbominio degli uomini e l'infamia dello spregio, se io tradissi in tutto o in parte il mio giuramento. (Gerolamo Rovetta: Romanticismo, A. I. S. VII.)

Reakcija je još žešče, silnije bijesnila: progonstva su, muke, patnje, zatvaranja i ubijanja bila na dnevnom redu. Muža su od žene, a ženu od muža, sina od majke, a majku od sina, brata od sestre, a sestru od brata, djecu od roditelja, a roditelje su od djece silom rastavljali, muškarce su u vojništvo, a žene i muškarce u tamnicu, a iz tamnice na stratište vodili. Kuće su puste ostajale, a polja i vinogradi neobradjeni ležali.

I svi su oni, svi do jednoga, veselo i sa posmijehom na ustima na stratište hodili: „Facciamo l'Italia soridendo“ poticali su jedan drugoga i umirali kličući: „L'Italia! L'Italia!“ ko i oni kršćanski mučenici: „Isuse! Isuse!“

Strašno je bilo to!

Jednih je nestajalo, ali je kod drugih osjećanje, mržnja i osveta ostajala prema tiranima i njihovim pomagačima, falijanskim renegatima, koji su klanjajući se do crne zemlje i ljubeći skute i rukave govorili: „Mi smo

vjerni i odani,“ i to dokazivali djelom denuncijacija.

„Di vivo, di forte, di profondo, non c'è più che l'odio.“

I kupilo se je, kupilo i kuhalo se je i kuhalo te je svanuo dan, kada je provalila ona podzemna sila puna sjećanja, mržnje, osvete, zanosa, oduševljenja, ljubavi i požrtvornosti; provališe se oni podzemni kanali; otvoriše se grudi majke zemlje i istupiše otvoreno borci: apeniški poluotok poplavi more krvi, a more se krvi zaspe lješinama, i sagradi se velebna zgrada:

Ujedinjena, Slobodna i Nezavisna Italija. — prijatelj —

Zapiski in dopisi.

»Zora«. Izšla je 6., 7. in 8. številka „Zore“, glasila hrvatske, srbske in slovenske nacionalno radikalne omladine. Ker so bile zveze med „Preporodom“ in „Zoro“ zaradi vojnih dogodkov slabe in težavne, je izostala v „Zori“ razprava o jugoslovanski nacionalni ideji s slovenske strani. V najkrajšem času se bo zadeva uredila.

Nacionalni duh daje „Zori“ glavno vsebino. Priporočamo.

Jugoslovanska dijaška počitniška zveza. Seznam brezplačnih dijaških prenočišč za leto 1913. je izšel. Opozarjamo, da ga lahko dobi obenem z legitimacijo vsak jugoslovanski dijak, ki plača 1 K. Kdor naroči seznam sam, a ne po našem poverjeniku, naj pošlje za poštino 10 v. več. Vse člane „J. d. p. z.“ prosimo, da nikar ne izrabljajo brezplačnih prenočišč in da se povsod dostojno obnašajo. Še enkrat poudarjamo, da ne dobi več naše legitimacije tisti, za katerega zvemo le najmanjšo nerednost. (Natančneje o knjižici v 1. številki let. „Preporoda“). Knjižica se naroča samo na naslov: Uredništvo „Preporoda“ (za počit. zvezo), Ljubljana.

Članom »Jugoslov. dij. počitniške zveze« naznanjamo, da smo stopili v zvezo s klubom „Čeških turistov“, ki ima v rokah delo za dijaška prenočišča na Češkem in Moravskem. Vsak član naše zveze bo bratsko sprejet tudi na Češkem in Moravskem in bo imel pravico do vporabe brezplačnih prenočišč. Kdor namerava potovati po Češkem in Moravskem, dobi lahko seznam prenočišč. Stane 50 v. Biti pa mora član naše zveze. Torej mora za našo in češko knjižico plačati skupno 1 K 50 v. (za poštino 10 v. več). Naroča se na

naslov: Uredništvo „Preporoda“ (za počitniško zvezo), Ljubljana.

Odbor jugoslov. dij. počit. zveze.

»Jugoslovanski djački ferijalni savez« — krasna zamisao, divno kad biče provedena. Ja potpisani molim, da mi pošaljete obavijesti prema onome, što stoji u „Nar. Listu“ zadarskom broj 26 od 2. aprila. — „Nar. List“ zadarski čitam već 35 godina neprekidno, a doživam ga od mog prijatelja.

Molim obznanite mi podjedno: mogu li u „J. D. F. S.“ pristupiti kao pravi članovi i hrvatski profesori i pučki učitelji i učiteljice, te pod kojim uvjetima? Prije 50 godina bio sam i ja djakom gimnazijalnim, pa sam dolazio preko ferijalnih praznika doma na Sušak.

Koliko li sam puta putovao kopnom i morem po hrvatskim krajevima! Milih li uspomena iz mladosti! A što li sam doživio kroz ovo zadnjih 50 godina u domovini i po svijetu! Bilježite si svoje doživljaje iz mladosti, bit će vam putokazom u zrelije doba, pače i u starosti. Na mladima svijet ostaje; zdravo mi bila mladost mila i ti na Sušaku mome!

Pozdravlja Vas iskreno iz svega srca... (Slijedi potpis jednog profesora iz Slavonije. Tako pismo so prejeli tovariši na Sušaku! A naši profesorji?!)

Preporodova knjižnica prične izhajati s 1. avgustom redno svak mesec. Izhajali bodo zvezki v slovenščini, hrvaščini in srbsščini.

»Srbski književni glasnik«, najboljša jugoslovanska revija, ki izhaja v Belgradu, prinaša v svoji zadnji številki daljšo razpravo o našem „Preporodu“, o njegovem pomenu in njegovem delu. Pravo razumevanje in priznanje od strani take resne in veleugledne revije, v katero pišejo prvi možje na slovanskem jugu, se nas vse drugače prime, kakor otročarije v večini slovenskih revij.

Kot tretji zvezek Biblioteke za Naciju je izšla prestava René Pinona: **Jedan članak.** Cena 30 v.

Tiste, ki prejemale naš list, a še niso poravnali naročnine, pozivljamo, da to nemudoma in brez odlašanja store.

Uprava »Preporoda«.

Listnica uredništva. Dasi smo to številko povečali na 16 strani, nam vendar ni bilo mogoče natisniti vse obilice snovi. Zato prosimo sotrudnike potrpljenja. Vse članke v cirilici smo prihranili za 11. letnik, ki začne izhajati s 1. avgustom.

Uredništvo »Preporoda«.